

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ
โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ
อำเภอเมือง จังหวัดแพร่”

โดย

พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ
31 มกราคม 2546

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ "การจัดการท่องเที่ยวบริเวณ
วัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชน
เทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

โดย
พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ
31 มกราคม 2546

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวบริเวณ
วัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของ
ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

คณะวิจัย

1. พระครูวิมลกิตติสุนทร		หัวหน้าโครงการ
2. นางมณี	ม่วงทอง	นักวิจัย
3. นางสาวเยาวมาลย์	อินกันต์	นักวิจัย
4. นายสราวุธ	ม่วงทอง	นักวิจัย
5. นางแสงพลอย	ม่วงทอง	นักวิจัย
6. นางสาวเกษร	ปลาลาศ	นักวิจัย
7. นายสุเทพ	สีนาคม	นักวิจัย
8. นายอำพร	ปัญญาพยัคฆ์	นักวิจัย
9. นายเพียร	ถึงคุณ	นักวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านงบประมาณ,ด้านวิชาการ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัตร บุญหลง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ดร.สินธุ์ สโรบล และเจ้าหน้าที่ทุกคนในสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์, แพร่, น่าน ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภาพรพรมมา, คุณมยุรา ลือใจอินทร์ และเจ้าหน้าที่ทุกคนในศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์, แพร่,น่าน ที่ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ด้วยน้ำใจไมตรีที่อบอุ่น และเป็นกันเอง

ขอขอบคุณผู้ร่วมเวทีประชุมในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ ที่ร่วมกันแสดงความคิดเห็น วางแผน และจัดทำโครงการต่างๆทำให้วัดพระธาตุช่อแฮสวยงาม เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวหันมาเที่ยวจังหวัดแพร่ สร้างรายได้ให้กับชุมชนและทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาวัดพระธาตุช่อแฮ เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ขอขอบคุณผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์,สิ่งของ,และร่างกายสนับสนุนในการจัดทำโครงการ เฉพาะเงินจำนวน 260,885 บาท และรวมทรัพย์สินสิ่งของ ร่างกาย คิดเป็นเงิน ประมาณ 370,000 บาท และคุณศรีศักดิ์ วัฒนสมบัติ บริจาคหินแกรนิต ให้วัดพระธาตุช่อแฮสวยงาม ชุมชนมีขวัญและกำลังใจในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา

คณะวิจัยมีความซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่กล่าวนามมา ที่ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้บรรลุตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

พระครูวิมลกิตติสุนทรและคณะ

31 มกราคม 2546

(ก)
สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญเรื่อง	(ก)
สารบัญภาพ	(ข)
สารบัญตาราง	(ค)
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
● ความเป็นมาความสำคัญของปัญหา	4
● วัตถุประสงค์	9
● คำถามหลักของการวิจัย	9
● ประโยชน์ที่จะได้รับ	10
● ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	12
● งบประมาณ	12
● กรอบแนวคิด	12
● นิยามศัพท์	13
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	14
● การนำแนวคิดหรือทฤษฎีมาใช้ในการวิจัยและพัฒนา	14
-แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	14
-แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและ การพัฒนาอย่างยั่งยืน	17
● ทฤษฎีการวิจัย	19
-การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	19
-เทคนิค AIC	22
● สรุปความคิดเห็นของนักวิจัยและทีม	25

สารบัญเรื่อง(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
● ขอบเขตของการศึกษาและประโยชน์ของการวิจัย	28
● สถานที่ดำเนินการวิจัย	28
● กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย	29
● แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	31
● การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	34
บทที่ 4 ผลการวิจัย	36
● ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์	36
● วิเคราะห์ประเมินผลรูปแบบจากแบบสอบถาม	86
● เกิดจิตสำนึกและปฏิบัติการทางสังคม	93
● เกิดกระบวนการจัดการใหม่หรือกลไกที่เข้มแข็ง	95
● เกิดการเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง	96
บทที่ 5 สรุปผลวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	97
● สรุปผลการวิจัย	97
● อภิปรายผล	102
● ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อการนำไปใช้	104
บรรณานุกรม	109
ภาคผนวก	111
ก. แบบสอบถาม	111
ข. แผนผังติดป้ายบอกระยะทางไปวัดพระธาตุช่อแฮ	129
ค. ข่าวนั่งสื่อพิมพ์	130
- ข่าวนั่งสื่อพิมพ์แพร่ข่าว ฉบับประจำ	
วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2545	130

สารบัญเรื่อง(ต่อ)

หน้า

-	ข่าวหนังสือพิมพ์เหนือแพร ฉบับที่ 205	
	ประจำวันที่ 10 – 20 เมษายน พ.ศ. 2545	132
-	ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับที่ 16190	
	ประจำวันจันทร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2545	134
-	ข่าวหนังสือพิมพ์เสียงแพร่ ฉบับที่ 628	
	ประจำวันที่ 1 – 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2545	135
-	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับที่ 16233	
	วันอังคารที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2545	137
ง.	แผ่นพับวัดพระธาตุซ่อแฮ	138
จ.	ประวัติทีมงานวิจัย	139

(ข)

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
1-2	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	59
3	เตาปลู	60
4-5	ประเพณีกินสลากข้าวหม้อ	61
6	กลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮแสดงความคิดเห็น	65
7-8	กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮแสดงความคิดเห็น	66
9-10	กลุ่มลานร้านค้าแสดงความคิดเห็น	67
11-12	ศึกษาดูงานสวนสัตว์เปิดเขาเขียว,วัดญาณสังวราราม	68
13	ป้ายชี้บอกสถานที่สำคัญในวัด	75
14	ป้ายนิทรรศการแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่	76
15	ประวัติพระธาตุช่อแฮและพระเจ้าทันใจแกะสลักลง หินแกรนิตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	77
16	สวนหย่อมชุ่มวัดพระธาตุช่อแฮและลานร้านค้า	78
17	ป้ายบอกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮ	79
18	ม้านั่งให้บริการนักท่องเที่ยว	80
19	ประตูทางเข้าสวนรุกขชาติช่อแฮ	81
20	ชาวบ้านช่วยกันทำรั้วบริเวณสวนรุกขชาติช่อแฮ	82
21	ป้ายชื่อพันธุ์ไม้และวงศ์พันธุ์ไม้	83
22	ป้ายชื่อสวนรุกขชาติช่อแฮ	84
23	พลังชาวบ้านในการจัดตั้งผ้าป่าสามัคคี	84

(ค)

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.ตารางเปรียบเทียบ PAR กับประเภทวิจัยอื่น	20
2.ตารางประชากร	44
3.ตารางแจกแจงความถี่การประเมินของนักทองเที่ยว	116
4.ตารางแจกแจงความคิดเห็นของกลุ่มแม่ค้า	124

บทคัดย่อ

การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของ
ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

การวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของ
ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ
ความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮและเพื่อศึกษา
กระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชน
เทศบาลตำบลช่อแฮ ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามหลักของการวิจัยว่า รูปแบบกระบวนการ
จัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบล
ช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ควรจะเป็นอย่างไร โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา
เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในลักษณะ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และ
สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาหรือกิจกรรมของ
ตนเอง,ของท้องถิ่นได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory
Action Research:PAR) และเทคนิค AIC เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมจัดเวที จำนวน 60 คน
ประกอบไปด้วยตัวแทนจาก พระภิกษุ,สามเณร 5 รูป,กลุ่มเทศบาลตำบลช่อแฮ 3 คน,
กลุ่มเจ้าหน้าที่สวนรุกขชาติช่อแฮ 6 คน,กลุ่มเยาวชน 10 คน,กลุ่มชาวบ้าน 49 คน และ
ผู้นำชุมชน 10 หมู่บ้านเป็นที่ปรึกษาของคณะวิจัย ให้ตัวแทนทั้งหมดมีส่วนร่วมในการ
แสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน จัดทำ วิเคราะห์และร่วมประเมินผล โดยได้จัดกิจกรรม
ประชุมจัดเวทีในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ได้ทดลองปฏิบัติ ซึ่งมีการปฏิบัติจริงควบคู่ไป
กับการจัดเวทีเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็ง ปรับปรุงรูปแบบและหารูปแบบที่เหมาะสม

ผลของการวิจัย

1. ได้ปรับปรุงวัดพระธาตุซ่อแฮ, ลานร้านค้า, สวนรุกขชาติซ่อแฮ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีความสวยงาม เป็นที่ประทับใจเมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม โดยจัดทำโครงการและกิจกรรมขึ้น 13 โครงการ
2. ได้เครือข่ายความร่วมมือการช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน
3. ได้ข้อมูลสารสนเทศการท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่
4. ชุมชนเกิดการแสวงหาแนวทางและกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผนและบริหารจัดการกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. ชุมชนเกิดการเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยในภาคปฏิบัติ เกิดการยอมรับ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ส่งผลให้ประเทศชาติได้ประชาชนที่มีความรู้ด้านประชาธิปไตยทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สร้างความเข้มแข็งกับระบบการเมืองในอนาคต
6. ชุมชนมีคุณธรรมและจริยธรรม ไม่มีขโมยในหมู่บ้าน
7. ลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างผู้ใหญ่กับวัยรุ่น เรียนรู้วิถีการอยู่ร่วมกัน การแสดงความคิดเห็นที่ยืดหยุ่นเข้าหาซึ่งกันและกัน
8. สร้างเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่มั่วสุมยาเสพติดให้โทษ
9. ชุมชนเกิดการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถนำเสนอความคิดเห็นออกมา
10. ชุมชนมีความเข้มแข็งเพราะผ่านกระบวนการจัดเวที สามารถพึ่งตนเองได้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
11. เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่

Abstract

Chohae Pagoda Temple Site Touring Management in Favor of Chohae Municipal Community – Muang Phrae District, Phrae Province

The research on Chohae Temple Site Touring Management in Favor of Chohae Municipal Community – Muang Phrae District, Phrae Province was aimed to study about ways of lives in the community, touring conditions as well as touring management around Chohae Pagoda Temple in co-ordination with Chohae municipal community. The research target was to answer the question : how to touring management and procedure,with help from the community,should be. The study applied a research process emphasized on development. It also emphasized on community people's idea sharing: thinking and working together, finding solutions together and giving hands in consolidating the community. In this way, the community will be capable of problem solving and coping with their local matters in order to achieve permanent development.

Research Procedure

We used Participatory Action Research (PAR) and the AIC technique in assigning 60 participants to organize a discussion. The participants were composed of 5 monks, 3 Chohae municipal authorities, 6 Chohae garden authorities,10 youngsters,49 villagers and 10 chief villagers which also took part in being the research team's together,analyze and evaluate results. While practicing, they held 2 conferences to identify weak points and strong ones; they could make use of them in making the touring management more successful.

Improvements resulted from the research

1. Chohae Pagoda Temple together with the shopping arcades and Chohae Botanical Garden was turned to be much more beautiful places. Most of the tourists were impressed. There were 13 related projects.
2. Several networks of co-operations between government and private sections were set up to cope with the touring management.
3. The touring information of Phrae was fulfilled.
4. Community people started looking for guidelines and learning processes in devising, administrating and managing tourism permanently.
5. Community people began to learn practical democracy. They learned to be good leader as well as good follower. That will enable the country to have her people who not only know democracy but also act in a democratic way. Accordingly, our future politic system would be better.
6. Community people have grown better moral and shown better etiquette. There is no thievery in the community.
7. The gap between ages of teenagers and grown-ups has become smaller. They learn how to live and get along well together.
8. Teen-agers have spent their time beneficially, not in drugs
9. Community people think and do more carefully; they can also solve problems and show opinions in public.
10. Community are stronger resulted from the stage procedure. They can depend on themselves and analyze things reasonably.
11. Several tourism networks have been established.

บทที่ 1

บทนำ

ประเทศไทยเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2519 เพื่อเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เน้นการใช้ประโยชน์จากสิ่งดึงดูดใจที่ประเทศไทยมีอยู่ให้มากที่สุด โดยเน้นเป้าหมายที่กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพราะในช่วงปี พ.ศ. 2508 - 2516 การท่องเที่ยวได้เพิ่มรายรับเงินตราต่างประเทศ จากประมาณ 506 ล้านบาท เป็น 3,457 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 28 ต่อปี (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ 2536: 4) ผลที่เกิดจากการวางนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6(2530 - 2534) โดยเฉพาะการประกาศให้ ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 50,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2530 และเพิ่มขึ้นเป็น 100,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2534 ในที่สุดท้ายของแผนฯ นั้น รายได้จากการท่องเที่ยวเท่ากับ 2 ใน 3 ของสินค้าส่งออกประเภทเกษตรกรรม จำนวนนักท่องเที่ยว ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 1.2 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2520 เป็น 5.3 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2533 (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2537: 3-4)

ตารางที่ 1. เปรียบเทียบรายได้จากการท่องเที่ยวกับมูลค่าสินค้าส่งออกของประเทศไทย

ปี พ.ศ.	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)*	มูลค่าสินค้าส่งออก (ล้านบาท)**	สัดส่วนของรายได้จาก การท่องเที่ยวต่อมูลค่า สินค้าส่งออก
2503	196	8,614	2.28
2513	2,175	14,722	14.72
2523	17,765	133,197	13.34
2533	110,572	589,813	8.75
2534	100,005	725,777	13.78

ที่มา : * การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

** สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นอกจากการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับประเทศแล้ว ยังได้เน้นให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดขึ้นด้วย กำหนดให้มีการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอีกด้วย นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังกำหนดให้ ปี พ.ศ. 2541 - 2542 เป็นปี Amazing Thailand มีการประชาสัมพันธ์ออกไปทั่วประเทศและทั่วโลก ทำให้ประชาชนชาวไทยตื่นตัวเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่ละจังหวัดมีการเตรียมนำของดีในจังหวัด ออกเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่ของดีในท้องถิ่นออกสู่สายตาคนทั่วไป ทำให้ประชาชนเกิดความรัก ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และน่ายายได้มาสู่ท้องถิ่น ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549 ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับฉบับอื่น ๆ เช่น ข้อ 3.6 ด้านส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงาน กระจายรายได้ และหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ ได้ระบุว่า

(1) พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อเพิ่มการจ้างงาน และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดย

(1.1) พัฒนาคูณภาพแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงกลุ่มพื้นที่ พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อย่างถูกวิธีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาสุขภาพและสวนสนุก ปรับปรุงคุณภาพด้านการบริการและผลิตภัณฑ์ ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ โดยให้ความสำคัญต่อการเพิ่มและกวดขันมาตรฐานด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาการหลอกลวงเอาัดเอาเปรียบ

(1.2) -นักท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการเข้าออกประเทศ การเดินทางในประเทศ การให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย รวมทั้งพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ และปริมาณสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท

(1.3) ส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุงรักษา และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยรณรงค์สร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน และบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว

1.4) ให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยวที่มีระยะพักนานและนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพจากต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มการประชุม การจัดงานเทศกาลนานาชาติ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล เพื่อเพิ่มสัดส่วนของรายได้ต่อนักท่องเที่ยวและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยให้มีระบบบริหารจัดการเฉพาะชั้นมารับผิดชอบ รวมทั้งให้มีศูนย์ประชุมและศูนย์แสดงสินค้านานาชาติในเมืองหลักที่มีศักยภาพขึ้นมารองรับ

(1.5) ประชาสัมพันธ์ และสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น และเร่งรัดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ เพื่อการสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นการท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสังคม ของประชาชนดังเช่น ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2542:304-305) กล่าวถึง การท่องเที่ยวว่า สาขาการท่องเที่ยวนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. การท่องเที่ยวที่ขึ้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก
2. การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแก่ท้องถิ่น เช่น การเกษตร อาหารของชำร่วย เสื้อผ้า และสร้างช่องทางการตลาดและทักษะในการค้าแก่คนในท้องถิ่นด้วย
3. ในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีการว่างงานนั้น ต้นทุนการพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีค่าเสียโอกาสเป็นศูนย์ หมายความว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีต้นทุนที่ต่ำมาก
4. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาเมือง
5. การท่องเที่ยวจะช่วยเพิ่มแหล่งรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศ
6. การท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการกระจายที่เป็นธรรม

7. ก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมในรูปตัวที่

8. การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านสังคม ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่มีเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมแตกต่างกัน อันนำไปสู่แนวความคิด รสนิยม และวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม

ความเป็นมาความสำคัญของปัญหา

วัดพระธาตุช่อแฮ เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ของคนภาคเหนือและจังหวัดแพร่ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ 9 กิโลเมตร ตั้งอยู่เลขที่ 151 หมู่ 1 ในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีเนื้อที่ 170 ไร่ ซึ่งมีชื่อเสียงลือเลื่องไปทั่วสารทิศ ใครที่มาเที่ยวเมืองแพร่ต้องไปนมัสการพระธาตุช่อแฮ จนมีคำกล่าวว่า “ถ้ามาเที่ยวจังหวัดแพร่ แต่ไม่ได้ไปนมัสการพระธาตุช่อแฮ เสมือนหนึ่งท่านไม่เคยไปจังหวัดแพร่” คำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพระธาตุช่อแฮที่มีต่อจิตใจของคนเมืองแพร่ และยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีชวาลอีกด้วย

ในด้านกายภาพ พระธาตุช่อแฮมีลักษณะเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองหุ้มด้วยทองคำกบวบ สูง 33 เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 11 เมตร เป็นศิลปะเชียงแสน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างจุลศักราช 586 – 588 (พ.ศ. 1879 – 1881) ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ภายในพระอุโบสถยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรสักการะบูชา เช่น หลวงพ่อช่อแฮ เป็นองค์พระประธานในวัด มีอายุหลายร้อยปี ศิลปะสมัยสุโขทัย, มีพระพุทธรูปปางนาคปรก ที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนืออยู่ภายในวิหารศิลปะล้านนา, พระพุทธรูปสร้างด้วยไม้สัก หน้าตักกว้าง 33 นิ้ว สูง 87 นิ้ว ศิลปะล้านนามีธรรมมาสน์โบราณ มีความสวยงามวิจิตรบรรจง พระเจ้าทันใจและไม้เสี่ยงทายเชื่อกันว่า พระเจ้าทันใจเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครมาขอพรแล้วจะได้สิ่งนั้นสมประสงค์ โดยใช้ไม้เสี่ยงทายหลังจากขอพรแล้วก็มักจะคาดหวังความสำเร็จด้วยไม้เสี่ยงทาย เจ้ากุ่มกนต์ นั้งทับหางนาค อัฐิครุบาศรีวิชัย บรรจุอัฐิ 1 ส่วนจาก 9 ส่วน ของครุบาศรีวิชัย นักบุญผู้ยิ่งใหญ่ของชาวล้านนา สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีที่ท่านได้ทูลบำรุงพระพุทธศาสนาเนื่องจาก วัดพระธาตุช่อแฮเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ จึงได้รับงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มาปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 6 ล้าน 6 แสนบาท

จังหวัดแพร่ได้จัดงานนมัสการพระธาตุช่อแฮยิ่งใหญ่ทุกปี ระหว่างวันเพ็ญขึ้น 9 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ เดือน 4 ได้ โดยจะมีขบวนแห่ของประชาชน จังหวัดแพร่ 8 อำเภอ เพื่อนำข้าวตอก ดอกไม้ และขบวนแห่ ขบวนพ็อนรำ มาบูชาองค์พระธาตุ เดิมวัดพระธาตุช่อแฮ ตั้งอยู่บนยอดดอยที่มีฐานรองรับไม่สมบูรณ์ ไม้ที่ค้ำบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮไม่ได้มาตรฐาน เก่าและชำรุด อาจเกิดอุบัติเหตุทรุดหรือพัง เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ และ บริเวณวัดคับแคบ ทั้ง ๆ ที่สามารถขยายได้อีกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม ทางรัฐบาล จึงอนุมัติงบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซม 27 ล้านบาท ทำให้สภาพรอบบริเวณดีขึ้น บริเวณวัดพระธาตุช่อแฮมีความมั่นคง สร้างความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันวัด ยังขาดศูนย์บริการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกถึงประวัติความเป็นมาของวัดพระธาตุช่อแฮ สิ่งสำคัญภายในวัด ป้ายชี้บอกสถานที่ต่าง ๆ นักท่องเที่ยวที่มา ส่วนมากก็ทราบเพียงผิวเผิน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร และเป็นภาระของชาวบ้านที่มาขายของที่ระลึก บริเวณร้านค้าภายในวัดพระธาตุช่อแฮ เจ้าหน้าที่ขายรูปเทียนของวัด ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ ที่ต้องตอบหรืออธิบายความสำคัญ ประวัติ สิ่งสำคัญภายในวัดให้นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษาทราบ ซึ่งบางครั้งก็ให้ข้อมูลไป ผิด ๆ ทำให้ข้อมูลด้านประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ ประวัติจังหวัดแพร่ สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง นำความเสียหายมาสู่จังหวัดแพร่ในที่สุด และขาดความร่วมมือของชุมชนรอบวัดพระธาตุช่อแฮอย่างต่อเนื่อง โดยเข้าใจว่าวัดพระธาตุช่อแฮเป็นวัดของ จังหวัดแพร่ ตนไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่ดูแล และขาดระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี จากการประชุมสนทนากับชาวบ้านศรีท้าววัดพระธาตุช่อแฮและชาวบ้านเทศบาลตำบลช่อแฮ พบว่า ชาวบ้านต้องการที่จะพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยจะร่วมกันทำการประชาสัมพันธ์ ในลักษณะจัดทำมูนีทรรคการประวัติเมืองแพร่ สถานที่ท่องเที่ยว ในจังหวัดแพร่ ป้ายประวัติของวัดพระธาตุช่อแฮ ป้ายชี้บอกสถานที่ต่าง ๆ ในวัด และตกแต่งให้ สวยงาม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ โดยขอรับบริจาคเงิน จากผู้มีจิตศรัทธา เพื่อเป็นทุนในการ ดำเนินการตามแผน ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลด้านสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ ประวัติเมืองแพร่ และประวัติวัดพระธาตุช่อแฮที่ถูกต้องตามความเป็นจริง รวมทั้งยังเป็นการ ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่อีกทางหนึ่งด้วย และเป็นการสร้างความร่วมมือของชุมชนเทศบาล ตำบลช่อแฮ ในการพัฒนาวัดและรอบบริเวณวัด

นอกจากนี้บริเวณด้านหน้าวัดพระธาตุซ่อแฮ บริเวณจอตรก มีร้านค้า ขายของที่ระลึก ของชาวบ้านเทศบาลตำบลซ่อแฮและของจังหวัดแพร่จำนวน 18 ร้าน และจำหน่ายบริเวณ ด้านข้างวัด จำนวน 3 ร้าน เพื่อขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ในจังหวัดแพร่ โดยการรวมตัวกันเป็นชมรมกลุ่มร้านค้า พร้อมกันนี้กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้จัดสร้างศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดแพร่ เพื่อเป็นศูนย์แสดงและจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพสตรี และกลุ่มอาชีพอื่นๆ ของจังหวัดแพร่ เพื่อพัฒนาศักยภาพของ องค์การสตรี ในด้านการบริหารและการตลาดเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์รวม ทั้งการบรรจุภัณฑ์ให้พร้อมที่จะเข้าสู่การตลาด และส่งผลให้ชาวบ้านผู้ผลิตสินค้าท้องถิ่นใน ระดับหมู่บ้านมีรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งเป็นศูนย์ประสานเครือข่ายระดับ อำเภอ/จังหวัด สู่ระดับประเทศอีกด้วย สินค้าที่กลุ่มสตรีจังหวัดแพร่ นำมาขาย มีดังนี้

อำเภออลอง	- ปลาข้าวอบ ผ้าทอดพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์จากกระดาศสา แคมพูสมุนไพร และขนมอบ
อำเภอหนองม่วงไข่	- ผ้าทอดพื้นเมือง น้ำพริกประเภทต่างๆ ขนมไทย และการแปรรูปอาหาร
อำเภออลอง	- ผลิตภัณฑ์ผ้าตีนจก ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอด
อำเภอวังชิ้น	- ผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ผ้าทอด กล้วยกวน
อำเภอร้องกวาง	- ผลิตภัณฑ์ข้าวซ้อมมือ แหนม ผลิตภัณฑ์จากไข่เคียว ไข่เค็ม
ชาใบหม่อน ผ้าทอดพื้นเมือง
อำเภอเมืองแพร่	- ผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม ผ้าต้มมือ ผ้ามัดย้อม ไข่สดเสริมไอโอดีน
การแปรรูปอาหาร แหนม แคบหมู เซรามิค แคมพูสมุนไพร
อำเภอสูงเม่น	- ผลิตภัณฑ์ของข้าวสวยจากไม้สัก ขนมไทย ผ้าทอดพื้นเมือง
อำเภอเด่นชัย	- ผ้าทอดพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์จากไม้สัก ไม้กวาด แหนม

ปัญหาที่พบปัจจุบัน ร้านค้าด้านหน้าของวัดพระธาตุซ่อแฮยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทำให้ขายสินค้าได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากมีสถานที่จอตรกอยู่บริเวณด้านข้างวัดพระธาตุซ่อแฮอีกแห่งหนึ่งทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบว่า มีลานร้านค้าขายของที่ระลึก เพราะไม่มีป้ายบอกหรือป้ายประชาสัมพันธ์ การจัดการและตกแต่งที่สวยงาม และประชาชนเทศบาลตำบลซ่อแฮ ที่จำหน่ายสินค้าบริเวณด้านหน้า และบริเวณใกล้เคียงตั้งร้านค้าไม่เป็นระเบียบและไม่เป็นระบบ เพราะต่างคนต่างขายของ ขาดการร่วมกันจัดการ โดยเสียค่าเช่าให้กับวัดพระธาตุซ่อแฮ

เดือนละ 100 บาท เพื่อเป็นค่าจ้างคนงานทำความสะอาดแต่ยังขาดถึงขยะ การจัดภูมิทัศน์ และร้านค้าไม่เป็นระเบียบ ประกอบกับทางเทศบาลตำบลช่อแฮได้ใช้งบประมาณเหลือจ่ายจากการสอบราคา และงบประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์จากราคากลาง จัดสร้างร้านค้าชุมชน 9 ห้อง งบประมาณ 860,000 บาท ขณะนี้กำลังจัดสร้าง จากการประชุมสนทนากับแม่ค้า พบว่า ชุมชนกลุ่มร้านค้าและชาวบ้าน มีความต้องการที่รวมตัวกันทำการประชาสัมพันธ์ร้านค้า และสินค้าที่นำมาจำหน่าย มีการจัดระบบ ระเบียบที่ดี มีความสวยงาม มีถึงขยะให้พอเพียงช่วย การดูแลรักษาความสะอาด มีการจัดการร่วมกันระหว่างร้านค้าขายสินค้าส่วนตัว และศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดแพร่ ในลักษณะการขายสินค้าไม่ตัดราคากัน การร่วมกันจัดภูมิทัศน์ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวหันมาซื้อสินค้า สร้างรายได้กับครอบครัว

นอกจากนี้วัดพระธาตุช่อแฮยังมีพื้นที่ครอบคลุมสวนรุกขชาติช่อแฮ เนื้อที่ 52 ไร่ มีต้นไม้ นานาพันธุ์ กว่า 1,000 ชนิด ขึ้นร่มรื่น เช่น ไม้ประดู่ ตะแบก จิงชัน มะค่า สะแกนา ฯลฯ โดยมี สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ช่วยดูแล เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ป่าที่สำคัญหลายชนิด เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพันธุ์ไม้ของนักศึกษาป่าไม้ และมีนักเรียนบริเวณใกล้เคียง เช่น โรงเรียนบ้านป่าแดง มาช่วยตายหญ้า กวาดใบไม้ รดน้ำต้นไม้ จนถึงปี พ.ศ.2516 โรงเรียนป่าไม้แพร่ ซึ่งมี นายบรรจง บรรณการ เป็นผู้อำนวยการ เห็นว่าสวนรุกขชาติช่อแฮ ไม่มีสิ่งดึงดูดความสนใจให้ ประชาชนและนักศึกษาได้ชม จึงจัดสวนสัตว์ภายในสวนรุกขชาติช่อแฮ มีสัตว์นานาชนิด เช่น เสือ หมี กระต่าย ควายป่า ชะนี นก ฯลฯ จำนวนมาก จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแพร่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ต่อมาประสบปัญหา เพราะงบประมาณในการซื้ออาหารให้สัตว์ไม่เพียงพอและมีการยุบโรงเรียนป่าไม้ ทำให้ขาดคนดูแลสัตว์ ดังนั้นจึงมีอบสัตว์ป่าที่มีอยู่ทั้งหมด ให้กับกองอนุรักษ์สัตว์ป่า (ขณะนั้น) รับไปดูแล แทนปัจจุบันจึงเหลือเพียงพันธุ์ไม้เท่านั้น เนื่องจากสวนรุกขชาติช่อแฮเป็นของวัดพระธาตุช่อแฮ ทำให้สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ไม่สามารถของงบประมาณมาดำเนินการได้เต็มที่ จึงทำให้ สวนรุกขชาติช่อแฮไม่พัฒนาเท่าที่ควร ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งศึกษาค้นคว้าพันธุ์ไม้ป่าของนักเรียน และชาวบ้านบางคนคิดว่าสวนรุกขชาติช่อแฮเป็นของ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้มีงบประมาณในการดูแลจึงไม่เข้ามาร่วมดูแลช่วยเหลือ ทำให้ สวนรุกขชาติช่อแฮทรุดโทรม ไม่มีป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้ วงศ์ของพันธุ์ไม้ ถนนชำรุดที่นั้งได้ต้นไม้ ผุพัง ห้องน้ำ ห้องส้วมชำรุดเสียหาย และไม่เป็นที่สนใจของชาวบ้านที่จะร่วมกันพัฒนา และ

นักท่องเที่ยวไม่สนใจที่จะไปเยี่ยมชม

ประกอบกับ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮมี 10 หมู่บ้านจำนวน 2,531 ครัวเรือน ประชากร 8,787 คน แยกเป็นชาย 4,224 คน,หญิง 4,563 คน มีอาชีพในการทำสวนเมี่ยงในป่า การค้าขาย อาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม การตัดไม้เพื่อขาย ให้คนที่ต้องการสร้างบ้าน การทำเฟอร์นิเจอร์ เนื่องจากสภาพพื้นที่รอบของหมู่บ้านและพระธาตุช่อแฮ เป็นป่าเขาอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ จนทำให้สภาพป่าปัจจุบันกลายเป็นภูเขาหัวโล้น และเกิดน้ำท่วมในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮทุกปี สร้างความเสียหายแก่เกษตรกรและร้านค้าในตลาด ทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัวว่าจะเกิดอุทกภัยเหมือนเช่นที่อำเภอวังชิ้นได้ประสบ ซึ่งทำให้ประชาชนเสียชีวิต 37 ราย และทรัพย์สินเสียหายอย่างคณานับ

จากการประชุมสนทนากับชาวบ้านเทศบาลตำบลช่อแฮ พบว่าชาวบ้านเทศบาลตำบลช่อแฮ ไม่ทราบว่าสวนรุกขชาติช่อแฮเป็นของวัดพระธาตุช่อแฮ คิดว่าเป็นของสำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้จึงไม่คิดที่จะร่วมกันพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น และเมื่อทราบว่าสวนรุกขชาติช่อแฮเป็นของวัดก็ไม่ยอมยกสวนรุกขชาติช่อแฮให้กับกรมป่าไม้ แต่ต้องการที่จะร่วมมือกันช่วยพัฒนาสวนรุกขชาติช่อแฮให้เป็นแหล่งศึกษา โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า อันเป็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ร่วมกันจัดภูมิทัศน์ สถานที่ออกกำลังกาย มีม้าหินอ่อน มีศาลาพักผ่อน เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้พันธุ์ไม้ (สวนพฤกษศาสตร์) สำหรับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่สนใจ โดยกรมป่าไม้จะให้การสนับสนุนงบประมาณในการดูแลร่วมกับชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านวัดพระธาตุช่อแฮ เป็นวัดที่แปลกไปจากวัดอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่ เพราะเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดแพร่ จึงมีประชาชนมาร่วมงานประเพณีของวัดเป็นจำนวนมากเช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในวันประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ และวันหยุดต่าง ๆ ประชาชนจะมานมัสการมาพักผ่อนจำนวนมาก จากข้อมูลการสำรวจพบว่า มีประชาชนในเขตจังหวัดแพร่ จำนวน 8 อำเภอ จำนวนประชากร 493,626 คน ชาย 243,676 คน,หญิง 249,950 คน จำนวนครัวเรือน 128,704 ครัวเรือน รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวจากทุกภาค ของประเทศ มาศึกษาและท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จากการสอบถามนักท่องเที่ยวโดยการสุ่มตัวอย่าง พบว่านักท่องเที่ยว ต้องการที่จะให้มีการประชาสัมพันธ์มีสารสนเทศเกี่ยวกับประวัติ สิ่งสำคัญภายในวัด สถานที่ท่องเที่ยว ในจังหวัดแพร่ และจากการประชุมพบปะสนทนา กลุ่มร้านค้าวัดพระธาตุช่อแฮ กลุ่มชาวบ้าน

ศรัทธาวัดพระธาตุช่อแฮ กลุ่มชาวบ้านเทศบาลตำบลช่อแฮ สรุปได้ว่า ทุกฝ่ายมีความต้องการที่จะจัดกระบวนการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เพราะวัดพระธาตุช่อแฮเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ และของจังหวัดแพร่ ซึ่งยังขาดศูนย์ข้อมูลข่าวสารให้กับนักท่องเที่ยว ขาดกระบวนการจัดการภายในบริเวณวัด ลานร้านค้าและสวนรุกขชาติช่อแฮ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นแหล่งสร้างรายได้ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ และของประชาชนจังหวัดแพร่ ส่วนสวนรุกขชาติช่อแฮจะเป็นแหล่งศึกษาให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า อันเป็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเป็นสถานที่ออกกำลังกาย,แหล่งศึกษาหาความรู้พันธุ์ไม้(สวนพฤกษศาสตร์) ของนักเรียน นักศึกษา ประชาชนที่สนใจและนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลดังกล่าวชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จึงได้เขียนโครงการวิจัยกระบวนการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮขึ้นเพื่อให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงชุมชนและเครือข่าย เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ชุมชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนา เกิดความรักหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน มั่นคง เกิดประโยชน์กับชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ 8,787 คนกับจังหวัดแพร่ 493,626 คน และนักท่องเที่ยวทั่วประเทศ จากสภาพดังกล่าว พิจารณาได้ว่า ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ น่าจะมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
- 2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ

คำถามหลักของการวิจัย

รูปแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยว บริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ควรจะเป็นอย่างไร

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ทราบข้อมูลสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนสภาพการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ และศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้าน
2. ทราบจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคและความต้องการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ได้แนวทางการจัดกระบวนการท่องเที่ยวจากพื้นที่ศึกษาดูงาน
4. ได้แผนงานในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
5. ได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ ที่นำไปทดลองปฏิบัติ
6. ชุมชนเกิดกระบวนการคิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็น

ประโยชน์ด้านชุมชน

1. ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ ได้รับผลประโยชน์ดังนี้
 - 1.1 มีรายได้เพิ่มขึ้น จากการจำหน่ายผลผลิตในหมู่บ้าน ของที่ระลึก การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม
 - 1.2 ได้เผยแพร่ของดีในหมู่บ้าน
 - 1.3 ชุมชนเกิดความรัก ภาคภูมิใจหวงแหนในท้องถิ่นของตน และต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งแวดล้อม
 - 1.4 เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมกันทำประโยชน์ต่อสาธารณะ มีความเสียสละ
 - 1.5 ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง รู้วิธีดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
 - 1.6 ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากวัด สอนรุกขชาติ อย่างเต็มที่
 - 1.7 มีสวนรุกขชาติช่อแฮ แหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ มีชื่อ วงศ์ของพันธุ์ไม้ที่เป็นปัจจุบัน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
2. นักท่องเที่ยว
 - 2.1 ได้เที่ยว พักผ่อนและมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่รอบบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ และสวนรุกขชาติช่อแฮ อย่างคุ้มค่ากับการเดินทาง
 - 2.2 มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของจังหวัดแพร่ และสามารถเดินทางไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ได้เอง

2.3 ได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ก่อให้เกิดความรัก ห่วงแหน
ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุของชาติ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ

2.4 มีแหล่งศึกษาพันธุ์ไม้ที่สมบูรณ์แบบ

3. วัดพระธาตุช่อแฮ ได้รับประโยชน์ดังนี้

3.1 มีศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว มีกระบวนการจัดการภายในวัดที่ดี

3.2 มีป้ายนิทรรศการประวัติเมืองแพร่ สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่

3.3 มีการจัดวางระบบภายในวัดที่ดี มีป้ายบอกประวัติความเป็นมาของ
โบราณสถาน โบราณวัตถุ ป้ายบอกสถานที่ที่สวยงามคงทน

3.4 ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการภายในวัด เกิดความร่วมมือในการ
จรรโลงพระพุทธศาสนา

3.5 วัดมีรายได้จากการบริจาคของนักท่องเที่ยว เพื่อซ่อมแซม บูรณะวัดให้ดีขึ้น

3.6 มีป้ายประชาสัมพันธ์ มีแผนผัง มีแผ่นพับ และหนังสือประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ
แนะนำนักท่องเที่ยว

4. สวนรุกขชาติช่อแฮ

4.1 มีสถานที่สะอาดร่มรื่น มีที่นั่งสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และสถานที่ออกกำลังกาย

4.2 ในสวนรุกขชาติช่อแฮ มีป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้วงศ์พันธุ์ไม้เป็นปัจจุบัน มีไม้ประดับ
ตกแต่ง สถานที่อย่างสวยงาม

4.3 มีป้ายประชาสัมพันธ์ มีแผ่นพับสำหรับนักท่องเที่ยว

4.4 มีนักท่องเที่ยว มาเที่ยวมากขึ้น

4.5 ทำให้ประชาชน และชุมชนเกิดความรักความหวงแหน และร่วมมือกันอนุรักษ์
ทรัพยากรของชาติ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้กับคนในชุมชน เรียนรู้การจัดการกับสวนรุกขชาติช่อแฮ
ลานร้านค้า วัดพระธาตุช่อแฮที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

2. คนในชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ เห็นแนวทาง หรือวิธีการ ในกระบวนการจัดการ
แหล่งท่องเที่ยว ในหมู่บ้านของตนเอง จากการได้มีส่วนร่วมในการจัดการวัดพระธาตุช่อแฮ
ลานร้านค้าวัดพระธาตุช่อแฮ สามารถนำแนวทางมาปฏิบัติจริงได้

3. ได้รูปแบบและแนวทางในการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และสามารถนำสิ่งที่ได้มาพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการกระบวนการท่องเที่ยวกับหมู่บ้านของตน เกิดความร่วมมือของชุมชน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (ตั้งแต่ 1 กุมภาพันธ์ 2545 ถึง 31 มกราคม 2546)

งป

รว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย มีดังนี้

1. มุ่งที่จะศึกษาเฉพาะชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน 10 หมู่บ้าน 2,875 หลังคาเรือน

2. มุ่งที่จะศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยว บริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน 3 จุด คือ

- 1) วัดพระธาตุช่อแฮ
- 2) สวนรุกขชาติช่อแฮ
- 3) ลานร้านค้า

ว่า คนในชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ จะมีแนวคิด มีกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไร ให้เป็นจุดท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแล้ว ได้ความรู้กลับไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว

3. มุ่งศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ กระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

4. มุ่งศึกษาศักยภาพของชุมชนในการคิดแก้ไขปัญหาท้องถิ่นของตน โดยพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุดหรือไม่พึ่งพาเลย

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวบริเวณวัดวัดพระธาตุซ่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

บริเวณวัดพระธาตุซ่อแฮ หมายถึง ขอบเขตบริเวณวัดพระธาตุซ่อแฮ ได้แก่ วัดพระธาตุซ่อแฮ ลานร้านค้า และสวนรุกขชาติซ่อแฮ

ชุมชนเทศบาลตำบลซ่อแฮ หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ จำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลป่าแดง หมู่ 2, หมู่ 3 ตำบลซ่อแฮ หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 4, หมู่ 5, หมู่ 6, หมู่ 7 และหมู่ 10

นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางมาจากท้องถิ่นของตนเอง ไปยังท้องถิ่นอื่น ชั่วคราว เพื่อหาความเพลิดเพลิน ประสพการณ์ ความรู้จากท้องถิ่นที่ตนไปเที่ยว

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

ในการศึกษาวิจัยและพัฒนา "การจัดการท่องเที่ยว บริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" นั้น เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัย คือ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การทำ การแก้ไขปัญหา เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจากเอกสารที่หาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้

การนำแนวคิดหรือทฤษฎีมาใช้ในการวิจัยและพัฒนา

1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528:3-5) ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมว่า ต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน สะท้อนการไปเกี่ยวข้อง โดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การพิจารณาในมติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหารนโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

เดล (Dale) (ชาญชัย ศิลปอวยชัยและคณะ, 2542:12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการให้ความร่วมมือด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ ชูเชิญ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือนั้นต้องประกอบด้วย

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ และตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนงาน และโครงการ
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (ชาญชัย ศิลปอวยชัยและคณะ, 2542 : 11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันคิด พินิจพิจารณาในการคิดตัดสินใจปฏิบัติ และรับผิดชอบในเรื่องที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสามารถนำไปสู่การช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งได้แก่ ทำโดยประชาชนเอง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็เป็นของประชาชน และที่ซ้ำไปกว่านั้นประชาชนดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตัวของเขาเอง

ดร.สีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2538:61 - 64) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีลักษณะอย่างไร และทำไมจึงสามารถช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนยากกลับซับซ้อนและหลากหลายได้

ลักษณะที่สำคัญประการแรก ของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน คือ กระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของคนแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา และข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน และแม้ว่าสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชนอาจจะไม่ตระหนัก แต่แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่มาเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่ก็มีความรู้ที่เขารู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุด และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน เขาย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุด เกี่ยวกับปัญหาของตนเอง และชุมชนได้มี

ประสบการณ์ของการทดลองทางเลือกการแก้ปัญหาต่างๆมาแล้วในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชน จึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์หลายประการ อาทิ

- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับมติของที่ประชุม อันเป็นพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง
- การผ่อนปรน รู้จักประนีประนอมต่อกัน และกันในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ โดยสันติวิธี ซึ่งรวมถึงการรู้จักให้อภัย มีเมตตา และช่วยเหลือกันและกันด้วย ความมีวินัย และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ในการร่วมให้ข้อคิดเห็น และร่วมดำเนินงานตามที่กลุ่มตกลงกัน
- ความสามัคคี รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เน้นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

ลักษณะที่สำคัญประการที่สอง ของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้ว สมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้ แล้วแต่กรณีว่าประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังของกลุ่มหรือไม่ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่ม เพื่อหาทางแก้ต่อไปอีก กระบวนการคิด - ทำ - ทบทวนวิเคราะห์ - ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อภาวะระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน นพ.ประเวศ วะสี เรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interactive Learning Through Action) (ประเวศ วะสี, 2537)

ประการที่สาม คือ การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (problem - oriented) และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถ

คิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง ยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่ง คือ การเรียนรู้เช่นนี้เป็นการเรียนรู้จากของใกล้ตัวที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว การทำความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

ประการที่สี่ ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้และทำงานร่วมกัน ในลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและ/หรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ เครือข่ายจึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุดร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือ กลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง รองศาสตราจารย์ ประกอบ ะกิติ (2523:3) กล่าวถึงเป้าหมายของ กระบวนการกลุ่ม ว่า เพื่อให้กลุ่มร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรม โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การรวมกลุ่มบุคคล ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม (Social Interaction) มีความผูกพันต่อกัน (Sentiment) และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้น มีผู้กล่าวถึงและให้คำจำกัดความหลายท่าน เช่น ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2542:308-309,323) กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมไปกับการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนนั้นพึ่งพาอยู่ ความสำเร็จในการพัฒนาดังกล่าว จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในท้องถิ่น ได้รับอำนาจตามกฎหมายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน และกำหนดกลยุทธ์ ตลอดจนมีกระบวนการในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หมายความว่า การพัฒนาท่องเที่ยวให้ยั่งยืน จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

จากการพัฒนาดังกล่าว ได้มีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนโดยตรง ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องมีการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของประชาชนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดและปรัชญาในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มทฤษฎีพัฒนาการสมัยใหม่ กลุ่มทฤษฎีการพึ่งพา กลุ่มนีโอคลาสสิก และกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาบนทางเลือกใหม่

กลุ่มนักพัฒนาสมัยใหม่ เชื่อว่า การไปสร้างหรือพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในชนบทห่างไกลจะดึงดูดความเจริญให้เกิดขึ้น และรายได้ที่เกิดขึ้นจากความเจริญดังกล่าวก็จะกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ของสังคม

กลุ่มทฤษฎีการพึ่งพา แนะนำให้พึ่งพาตัวเองเป็นหลัก กลุ่มนีโอคลาสสิก แนะนำให้เปิดเสรีทั้งด้านการค้าและการลงทุน เน้นภาคเอกชนเป็นหลัก และส่งเสริมนักลงทุนจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มสุดท้าย เรียกว่า การพัฒนาบนทางเลือกใหม่ ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การอนุรักษ์ การพัฒนาที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

น.พ.ประเวศ วะสี ได้กล่าวปาฐกถาในการประชุมระดับชาติเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ว่า “ในช่วง 4-5 ทศวรรษที่ผ่านมาของการพัฒนา จากการวิจัยหรือจากประสบการณ์ที่ดี พบว่ากุญแจที่จะไขไปสู่การแก้ปัญหาทุกเรื่อง และทำให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นนั้น คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ถ้าชุมชนมีการรวมตัวกัน มีองค์กรที่จะจัดการมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม ก็จะสามารถแก้ปัญหาทุกเรื่องพร้อมกันไปได้ คือ แก้ปัญหาความยากจนได้โดยรวดเร็ว สามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ได้ สามารถแก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาอบายมุข ปัญหายาเสพติด หรือปัญหาโรคเอดส์ได้ สามารถจะอนุรักษ์หรือพัฒนาวัฒนธรรมได้ และทำให้ประชาธิปไตยได้ผล.. ความเข้มแข็งของชุมชนนี้ ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชนทำให้เกิดการรวมตัวกัน ทำให้มีการจัดการทำให้คนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ” (ประเวศ วะสี, 2538)

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ (Rogers and Slinn, 1995 : 162-163)

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรสมบัติที่สำคัญและมีค่าต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มี

สภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น

2. การท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความเหมาะสมเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน จากการท่องเที่ยวด้วย

3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยว ต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม

4. กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติ และลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว

5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7. องค์การทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์การในท้องถิ่น และองค์การด้านสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

ทฤษฎีการวิจัย

สำหรับทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยและพัฒนา เรื่อง "การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และ ทฤษฎีและการบริหารของ AIC เนื่องจากการเป็นวิจัยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) สฎางค์ จันทวนิช (2545 :67-69) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ

กิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้ และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน และรู้ทางแก้ไขปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหานั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้านตลอดจนนิยัยใจความต้องการและแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเหล่านี้อาจไม่นำไปสู่ปฏิบัติการโดยตรงก็ได้

แนวความคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จาริรัตน์ ปรงแก้ว – เรียนรู้จากพันธกิจ รามสูต การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม, 2540 และประสบการณ์ตรงกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน (เอกสารประกอบการสัมมนาเครือข่ายนักวิจัยรุ่นใหม่ จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคสถานที่สัมมนา ณ วัดพระธาตุซ้อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ วันที่ 20 กรกฎาคม 2545 หน้า 1-4) กล่าวไว้ว่า

คำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ PAR Research

PAR เป็นวิถีชีวิต/ เป็นการพัฒนาชุมชน/ เป็นการศึกษามุ่งแก้ปัญหา/ เป็นการศึกษาเน้นปัญหา/ เป็นกระบวนการค้นคว้าทางสังคม/ เป็นการให้การศึกษาหรือสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ หรือเป็นการสร้างองค์ความรู้ร่วม/ สนใจการปรับปรุงบุคคลและสังคม/ สนใจการปฏิรูปสังคม/ พยายามเปลี่ยนรูปแบบสังคมแบบแข่งขันทำลาย และขัดแย้งกันไปเป็น สังคมแบบร่วมมือ สร้างสรรค์ มีดุลยภาพอย่างยั่งยืนและสันติ/ สามารถหยั่งรากลึกลงไปถึงประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปแบบ

เปรียบเทียบ PAR Research กับประเภทวิจัยอื่น

การวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือทางสังคมศาสตร์	PAR Research
● นักวิจัยมีบทบาทนำในการริเริ่มทำวิจัย ● นักวิจัยมีอำนาจรับผิดชอบกระบวนการวิจัย	● ชุมชนมีบทบาทนำในการริเริ่มทำวิจัย ● ชุมชนและนักวิจัยเรียนรู้ร่วมการวิจัย

การวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือทางสังคม	PAR Research
ทั้งหมด ตั้งแต่ -การตัดสินใจเลือกและกำหนดปัญหาสนองความอยากรู้ของผู้วิจัยฝ่ายเดียว	- ชุมชนตัดสินใจเลือกและกำหนดปัญหาวิจัยเอง ส่วนนักวิจัยประสานงานให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม
- วางแผน - ดำเนินการวิจัย - นำผลวิจัยไปใช้ตามที่ผู้วิจัยเห็นสมควร ● ผลการวิจัยมักอยู่บนหิ้ง ● เป็นเอกสารทบทวนของผู้จะทำการวิจัยต่อไป	- ชุมชนและนักวิจัยร่วมเรียนรู้การวางแผนการวิจัย - ชุมชนและนักวิจัยร่วมเรียนรู้ดำเนินการวิจัย - ชุมชนใช้ประโยชน์จากผลวิจัยได้ทันที และขยายผลสู่การเรียนรู้ของชุมชนอื่น ● ผลการวิจัยถูกนำไปใช้อย่างจับพลันทันที โดยชุมชนผู้วิจัยเองและขยายผลต่อไปยังชุมชนอื่นอย่างรวดเร็ว ● ผู้ทำวิจัยอื่นๆขอเข้ามาเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

หลักการ

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยทั่วไปยึดหลักการดังนี้

1. เคารพให้ความสำคัญและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้เป็นกรอบความคิด และแนวทางแก้ปัญหา โดยอาศัยกระบวนการวิจัย
2. ส่งเสริมยกระดับและพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้มีความเชื่อมั่นในหลักการพึ่งพาตนเองเชื่อว่าสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาได้ด้วยตนเอง
3. สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างนักวิจัยและชุมชน โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับการปรับวิธีคิดและโลกทัศน์

4. ให้ความเป็นอิสระแก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในตนเอง

เป้าหมายหลักของ PAR Research

1. สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่
2. เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
3. สร้างเสริมคุณภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการและความรู้พื้นบ้าน
4. ตระหนักและยอมรับในผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากโครงสร้างอุตสาหกรรมทุนนิยมเสรีแบบฟุ้งเฟ้อ จึงมีกระบวนการแก้วิกฤตการณ์ปัญหาโดยแก้ที่โครงสร้างหรือแก้ปัญหาที่รากเหง้า ไม่ได้แก้ด้วยการริดกึ่ง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ที่นำมาใช้ในการวิจัย "การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุซอแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลซอแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" นั้นได้ใช้ควบคู่กับ ทฤษฎีและการบริหารของ AIC หรือเทคนิค AIC ซึ่งฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (กรอ.สังคม)(ไม่ระบุปีพิมพ์ : 5 – 10) ได้ระบุถึงวิธีการของ AIC ดังนี้

การที่จะส่งเสริมให้คนมีความรัก และมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำได้นั้น ได้มีความพยายามค้นคว้าวิธีการ โดยพัฒนาและวิจัยมากกว่า 50 ปี จนกลายเป็นเครื่องมือที่เรียกว่า "AIC" ซึ่งได้ผ่านการวิจัยและทดลองใช้ และมีการพัฒนาอยู่อย่างสม่ำเสมอ AIC เป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่ทำงานร่วมกันทั้งหมด ในระบบใดระบบหนึ่ง เข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ซึ่งได้ดำเนินการใน 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 " A " (Appreciation) คือ การทำให้ทุกคนให้การยอมรับ และชื่นชม (appreciate) คนอื่น โดยไม่รู้สึกรังเกียจหรือแสดงการต่อต้าน หรือวิพากษ์วิจารณ์ ในกระบวนการขั้นนี้ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกัน ด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูดว่า เขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนได้มีโอกาสใช้ทั้งข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามที่เป็นจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด "พลังร่วม" ขึ้นในระหว่างคนที่มา

ประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัย และสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ "จินตนาการ" (imagination) ดังกล่าวช่วยให้เกิดวิสัยทัศน์ (vision) ได้ง่ายขึ้น และเมื่อนำวิสัยทัศน์ของแต่ละคนมารวมกัน ก็จะมี "พลัง" มากขึ้นกลายเป็นวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) หรืออุดมการณ์ร่วม (shared ideal) ซึ่งได้แก่ "สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาอย่างสูงสุดร่วมกัน"

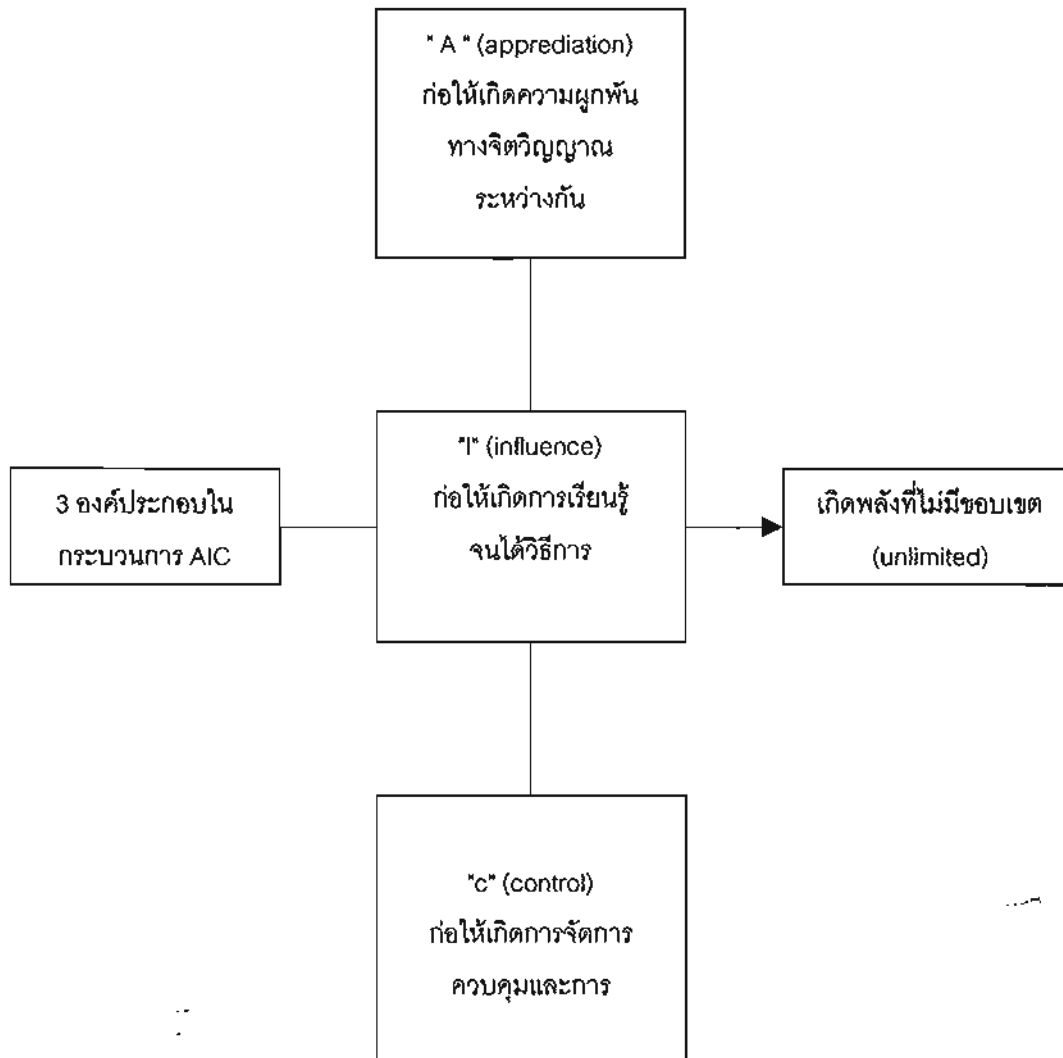
ขั้นที่ 2 "I" (influence) คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกัน กำหนดวิธีการสำคัญ หรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้เกิดบรรลุ "วิสัยทัศน์ร่วม" (shared vision) หรือ "อุดมการณ์ร่วม" (shared ideal) ของกลุ่ม (ที่มาประชุม) ได้อย่างดีที่สุด ในขั้นนี้ ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้เกิดบรรลุ "วิสัยทัศน์ร่วม" หรือ "อุดมการณ์ร่วม" นั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำวิธีการที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะและพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ "วิธีการสำคัญ" ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจะมี "ปฏิสัมพันธ์" (influence หรือ interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นว่าดีที่สุด อย่างไรก็ตามเนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งในระดับ "วิธีการ" โดยที่ยังมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มจะยังคงมีแนวโน้มที่จะรักษาความรักความสามัคคีไว้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ 3 "C" (Control) คือ การนำ "วิธีการสำคัญ" มาเป็นแผนปฏิบัติการ (action plan) อย่างละเอียดว่าทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินการดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามี ประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้ ในขั้นนี้ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมควรใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนดข้อผูกพัน (commitment) ให้ตนเอง เพื่อควบคุม (control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด นอกจากนี้ การเข้ารับผิดชอบ เพื่อให้ความร่วมมือตามแผนปฏิบัติการ ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มแต่ละคนยังอาจกำหนด "ข้อผูกพันเฉพาะตัว" (personal commitment) ได้

อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

จากรายละเอียดดังกล่าวเกี่ยวกับเทคนิค AIC ได้นำแสดงเป็นแผนผังแสดงกระบวนการ AIC ดังนี้

แผนภูมิที่ 8 แสดงกระบวนการและขั้นตอนของกระบวนการ AIC

ผลของกระบวนการ AIC

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้นเมื่อฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความรักความเมตตา "A" (appreciation) นั่นคือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ความรัก และความเมตตาคนอื่น ต้องรับฟัง อดทน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา เพราะ "A" (appreciation) ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น "การพัฒนาทางจิตวิญญาณ" (spiritual development) เมื่อคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกันแล้ว ก็จะมีการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า การคิด และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ โดยการปฏิบัติจริง (interactive learning through action)

จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก เพราะฉะนั้น การพัฒนาต้องการการเรียนรู้อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี "I" (influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง ต้องมี "C" (control) การจัดการ ซึ่งได้แก่ การจัดการและแผนปฏิบัติที่กำหนดว่าใครจะทำอะไร อย่างไร เมื่อไร มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้มาจากไหน ถ้าไม่พอ จะทำอย่างไร เป็นต้น

เรื่องที่วิจัยและพัฒนา คือเรื่อง"การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" นั้นยังไม่มีใครทำการวิจัยและพัฒนามาก่อน จึงจำเป็นต้องทำวิจัย เพราะ ต้องการให้ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองอย่างยั่งยืน เพราะวัดพระธาตุช่อแฮเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดแพร่และภาคเหนือ และเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเสมอเมื่อมาเที่ยวจังหวัดแพร่และภาคเหนือ

สรุปความคิดเห็นของนักวิจัยและทีม

สำหรับความคิดเห็นของนักวิจัยและทีม เห็นว่า การวิจัยและพัฒนาเรื่อง "การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" จะเป็นทางเลือก การแก้ปัญหาชุมชน สังคมและประเทศชาติได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลดังนี้

1.ชุมชนเกิดการแสวงหาแนวทางและกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผนและบริหารจัดการกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะ วัดพระธาตุช่อแฮ เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่และภาคเหนือ นักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวจังหวัดแพร่ มักจะมาแวะนมัสการที่วัดพระธาตุช่อแฮก่อน ทางวัดได้รับงบประมาณในการดูแลซ่อมแซม มาหลายครั้ง จนถึงพ.ศ.2544ได้รับงบประมาณในการซ่อมแซม 27 ล้านบาท,งบประมาณในการปรับปรุงภูมิทัศน์ 68 ล้านบาท โดยจัดสร้างสวนหย่อมรอบบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ, บริเวณหน้าสวนรุกขชาติช่อแฮ, ด้านหลังศาลาพระนอน เมื่อมีการบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์เสร็จ ผู้รับเหมาในการจัดทำก็จากไป ทำให้ไม่มีผู้ดูแลสวนหย่อมในจุดต่างๆที่ปลูกไว้ ทำให้หญ้าขึ้นรกไม้ดอกไม้ประดับเหี่ยวแห้งและตายไป ชาวบ้านและพระภิกษุสามเณร ไม่สนใจในการดูแลเท่าที่ควร เพราะขาดการเป็นเจ้าของและงบประมาณในการดูแลอย่างทั่วถึง,ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำ ขาดความรู้ในการดูแลรักษาต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ใน

บริเวณวัดไม่มีแหล่งสารสนเทศสำหรับนักท่องเที่ยวได้ศึกษา เช่น ประวัติสถานที่สำคัญภายในวัด และแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด เพื่อชี้นำนักท่องเที่ยวได้เที่ยวจังหวัดแพร่ต่อส่งผลให้ชุมชน มีรายได้จากการท่องเที่ยว เมื่อมีการกระบวนการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ ขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาด้วยตนเอง ทำให้เกิดแนวทางและการเรียนรู้ด้วยตนเองในการจัดการท่องเที่ยวซึ่งนำไปใช้ได้กับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพราะทุกคนมีส่วนร่วม

2. เกิดการเรียนรู้ในการจัดการกับป่า เพื่อไม่ให้เกิดน้ำท่วม นำความเสียหายสู่ชีวิตและทรัพย์สิน และเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย นำความเสียหายสู่ประเทศ

ประกอบกับชาวบ้านได้ตัดไม้ทำลายป่าบริเวณใกล้กับวัดพระธาตุช่อแฮ ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮทุกปี สร้างความเสียหายต่อพืชสวน พืชไร่และทรัพย์สินราษฎรเป็นจำนวนมาก และถนนหลายสายเสียหาย การที่ชาวบ้านและเยาวชนได้ร่วมกันจัดการป่าในสวนรุกขชาติช่อแฮ เช่น ปลูกต้นไม้ การเขียนป้ายชื่อพันธุ์ไม้ การทำสวนหย่อม การดูแลรักษา 2 ครั้งต่อ 1 เดือน ทำให้เกิดจิตสำนึกรัก ห่วงแหนในทรัพยากรป่าไม้ เพราะเกิดความผูกพันกับผืนป่า

3. สร้างชุมชนให้เป็นนักประชาธิปไตยในสายเลือด ส่งผลให้ประเทศชาติได้ประชากรที่มีความรู้ในด้านประชาธิปไตย สร้างความเข้มแข็งกับระบบการเมืองในอนาคต เพราะจากการจัดเวทีแต่ละครั้ง ทุกคนได้ร่วมกันคิด การทำ การแก้ไขปัญหา ได้แสดงความคิดเห็น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน เคารพในสิทธิของผู้อื่น ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

4. แก้ปัญหาประชากรของประเทศขาดคุณธรรมและจริยธรรม เนื่องจากการจัดเวทีประชุมกิจกรรมต่างๆของการวิจัยทุกครั้ง ได้จัดทำที่วัดพระธาตุช่อแฮ และมีการหันหน้าไปทางองค์พระธาตุช่อแฮและพระครูวิมลจิตติสุนทรนำสวดมนต์ไหว้พระก่อนประชุมและหลังประชุมทุกครั้ง ทำให้ตัวแทนที่ร่วมประชุม 60 คน มีทั้งกลุ่มเยาวชน และประชาชนทั่วไปได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา การได้มาวัดบ่อยๆทำให้เกิดการซึมซับในหลักธรรม ความอ่อนโยน ความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ประชุม (วัดพระธาตุช่อแฮ) ส่งผลให้จิตใจของผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้สึกอ่อนโยน เสียสละ มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

5. แก้ปัญหาการทะเลาะวิวาทในชุมชน การที่ชาวบ้านได้มาร่วมกันทำงาน ร่วมประชุม ทำให้เกิดความใกล้ชิด รู้จักซึ่งกันและกัน รู้จักการการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ เกิดพลังสามัคคี มีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น มีเหตุผล และใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงไม่เกิดปัญหา ความขัดแย้งและทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านและชุมชน

6. แก้ปัญหาการลดช่องว่างระหว่างวัย ความไม่เข้าใจระหว่างวัยรุ่นกับ ผู้ใหญ่ การร่วมกันทำงานระหว่างกลุ่มเยาวชนสวนรุกขชาติช่อแฮ จำนวน 10 คน, และ กลุ่มยุวภชาตพัฒนาชุมชน จำนวน 41 คน ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดแพร่ ร่วมกับ ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นคณะร่วมเวทีประชุม ทำให้ผู้ใหญ่และเยาวชนปรับตัวเข้าหาซึ่งกันและกัน เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นแนวทางในการปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

6. แก้ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น การเข้าร่วมทำงานของกลุ่มเยาวชนกับ คณะวิจัย ทำให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หันมาร่วมกันคิดวางแผนพัฒนา สวนรุกขชาติช่อแฮและลงมือปฏิบัติ จึงไม่มีเวลาว่างที่จะไปมั่วสุมยาเสพติด การเล่นพนัน การทะเลาะวิวาท

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาเรื่อง"การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มี ขอบเขตในการศึกษาดังนี้

ขอบเขตของการศึกษาและประโยชน์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี
2. ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ,และแก้ไขปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ

3.ศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

4.แสวงหาแนวทางและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการวางแผนและบริการจัดการท่องเที่ยวบริเวณ วัดพระธาตุช่อแฮ,สวนรุกขชาติช่อแฮและลานร้านค้า

การวิจัยเรื่องนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ ของจังหวัดแพร่ และของประเทศดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้กับคนในชุมชน เรียนรู้การจัดการสวนรุกขชาติช่อแฮ, ลานร้านค้า,วัดพระธาตุช่อแฮที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

2. คนในชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ เห็นแนวทาง ในกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนเอง จากการได้มีส่วนร่วมในการจัดการวัดพระธาตุช่อแฮ,สวนรุกขชาติช่อแฮ, ลานร้านค้า สามารถนำแนวทางมาปฏิบัติจริง

3.ได้รูปแบบและแนวทางในการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน และสามารถนำสิ่งที่ได้มาพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ในการจัดกระบวนการกับหมู่บ้านของตน เกิดความร่วมมือของชุมชน

สถานที่ดำเนินการวิจัย

สถานที่ดำเนินการวิจัย คือ วัดพระธาตุช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เพราะสถานที่กว้างขวาง,สะดวกในการเดินทาง,พร้อมกันนั้นวัดพระธาตุช่อแฮเป็นศูนย์กลางในการรวมจิตใจ

ของชุมชน,กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการได้เห็นสภาพจริงของสถานที่ที่ทำการวิจัย สามารถชี้ให้เห็นจุดต่างๆได้ทันทีเมื่อแสดงความคิดเห็นหรือเสนอต่อการจัดเวที,นักวิจัยและกลุ่มที่ร่วมดำเนินการ เกิดความซาบซึ้งในพระพุทธศาสนา เพราะได้มาที่วัดบ่อยครั้ง ได้ร่วมสวดมนต์และไหว้องค์พระธาตุช่อแฮก่อนประชุมและเลิกประชุมทุกครั้งที่ยร่วมจัดเวที

กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย

นักวิจัย เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ จำนวน 8 คน และอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง 1 คน ประกอบไปด้วย พระครูวิมลจิตตสุนทร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ เป็นหัวหน้าโครงการ,นางมณี ม่วงทอง อยู่บ้านเลขที่ 80 หมู่ 3 ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทำงานตำแหน่งหัวหน้างานประชาสัมพันธ์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่,นางสาวเยาวมาลย์ อินกันต์ อาจารย์ 2 ระดับ 7โรงเรียนบ้านทุ่งไธสงอภิวัง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่,นางแสงพลอย ม่วงทอง อยู่บ้านเลขที่ 84/2 หมู่ 2 ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นประธานกรรมการสตรีจังหวัดแพร่ นางสาวเกษร ปลาลาด นายกเทศมนตรีตำบลช่อแฮ อยู่บ้านเลขที่ 95 หมู่ 2 ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นายสราวุธ ม่วงทอง อยู่บ้านเลขที่ 80 หมู่ 3 ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทำงานตำแหน่ง นิติกร 7 ว.สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่,นายสุเทพ สีนาคม ผู้นำชุมชนหมู่ 1 อยู่บ้านเลขที่ 145/2 หมู่ 1 ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นายอัมพร ปัญญาพยัคฆ์ อยู่บ้านเลขที่ 129/2 หมู่ 6 ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ทำงานตำแหน่งพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่,นายเพียร ถึงคุณ หัวหน้าสวนรุกขชาติช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ เป็นตัวแทนของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ จำนวน 60 คน ประกอบไปด้วย พระภิกษุ สามเณร จำนวน 5 คน ,กลุ่มเทศบาลตำบลช่อแฮ จำนวน 3 คน, กลุ่มเจ้าหน้าที่ดูแลสวนรุกขชาติช่อแฮ จำนวน 6 คน,กลุ่มเยาวชน จำนวน 10 คน กลุ่มชาวบ้านทั่วไป จำนวน 49 คนและที่ปรึกษาคณะวิจัย ประกอบ ผู้นำหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน

คณะวิทยากรหรือมีส่วนร่วมในการเสริมความรู้,ประสบการณ์ ประกอบไปด้วย

- ผศ.ดร.ฉัตรนภา พรหมมา คุณมยุรา ลือใจอินทร์ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่ นำน ให้ความรู้ด้านการจัดเวที
- นายรัศมี มณีศักดิ์ หัวหน้างานฝึกอบรมระยะสั้น,นายดิษฐ์ ชั่งหิน ,นายบัญญัติ อรุณานันท์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่ ให้ความรู้วิชา ไม้ดอกไม้ประดับและ

การจัดภูมิทัศน์

- ดร.จารีรตน ประแก้ว ให้ความรู้ เรื่องการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม, เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยชุมชน

ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ จัดสรรงบประมาณในการศึกษาค้นคว้าประวัติวัดพระธาตุช่อแฮและทำแผ่นพับเผยแพร่ 30,000 บาท

- คุณศรีศักดิ์ วัฒนสมบัติ บริษัทมุกหลวงหินอ่อนและแกรนิตจำกัด 116 ถนนพัฒนาการ 54 สวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 บริจาคหินแกรนิต คิดเป็นเงิน 30,000 บาท

- กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ชมรมอาสาชวาทชาวไทย วิทยาลัยอาชีวศึกษาแพร่ จำนวน 41 คน ช่วยพัฒนาสวนรุกขชาติช่อแฮ, วัดพระธาตุช่อแฮ

- ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคในการทำผ้าป่าสามัคคี เพื่อนำเงินมาจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ จำนวน 13 กิจกรรม/โครงการ ได้แก่ กิจกรรมทำแผนผัง, ป้ายบอกอาคารสถานที่ ประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ พระเจ้าทันใจฯ, ป้ายนิทรรศการสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่, กิจกรรมทำหลุมบำบัดน้ำเสีย, โครงการวาดภาพพระพุทธรูปประวัติตำนานพระธาตุช่อแฮ และภาพประเพณีท้องถิ่น, โครงการการปลูกต้นไม้ และจัดทำสวนหย่อม 3 จุด คือวัดพระธาตุช่อแฮ ลานร้านค้าสวนรุกขชาติช่อแฮ, ป้ายชี้และบอกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮ, การดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำห้องสุขา, การจัดม้าหินอ่อนให้นักท่องเที่ยว, โครงการร้านค้าสวยปลอดภัย, การพัฒนาปรับปรุงแสงสว่างลานร้านค้า, ทำประตูทางเข้าสวนรุกขชาติช่อแฮ, โครงการท่อน้ำประปาเพื่ออุปโภค, โครงการเขียนชื่อพันธุ์ไม้และวงศ์พันธุ์ไม้, โครงการจัดทำป้ายชื่อสวนรุกขชาติ(ด้านหน้า) คิดเป็นเงิน 260,885 บาท ในการนี้มีผู้บริจาครายละ 1,000 บาทขึ้นไปดังนี้

- ร้านสินีนาง	4,000 บาท
- ห้างหุ้นส่วนจำกัดแพร่มอเดอร์	3,500 บาท
- ร้านกิจการ	2,000 บาท
- ผู้จัดการพัฒนาวัดดุก่อสร้าง	2,000 บาท
- ร้านฟ้าใหม่	1,000 บาท
- ร้านแพร่ภูวดล	1,000 บาท
- ร้านเจริญสินไฮเปอร์มาร์ท	1,000 บาท
- ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์สาขาแพร่	3,500 บาท

- กำนันสถิตย์ แม่เลี้ยงแสงพลอย มั่งทอง 2,000 บาท
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ 2,000 บาท
- ร้านทองโชคไพศาล อำเภอเมืองแพร่ บริจาคผ้าพันคออ่อน จำนวน 2 ชุด คิดเป็นเงิน

4,000 บาท

- ร้านทอผ้าวิพอยด์ บริจาคป้ายบอกกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮ 5 ป้าย คิดเป็นเงิน

3,000 บาท

- ร้านศักดิ์ชัยโทรทัศน์ บริจาคป้ายบอกกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮ 4 ป้าย คิดเป็น

เงิน 2,400 บาท

- เทศบาลตำบลช่อแฮ บริจาคถังขยะ 20 ที่ คิดเป็นเงิน 3,000 บาท

- คุณศิริวรรณ ปราศจากศัตรู สมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ บริจาคหินแกรนิต 30 คิว

คิดเป็นเงิน 4,000 บาท

- คุณพงษ์สวัสดิ์ ศุภศิริ สมาชิกสภาจังหวัดแพร่เขตอำเภอเมืองแพร่ นำรถบดอัดถนนมาช่วยทำถนนทางเข้าสวนรุกขชาติช่อแฮ คิดเป็นเงิน 2,000 บาท

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

ประเภทของข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ มีแหล่งข้อมูลที่ดำเนินการ เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary date) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดเวที การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กล้องถ่ายภาพ การใช้เทปบันทึกเสียง เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary date) เป็นข้อมูลที่รวบรวมไว้แล้วโดยบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานสถาบันอื่นๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความ และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเก็บข้อมูล

คณะวิจัยได้เก็บข้อมูลจาก

1. การจัดเวทีต่างๆมี 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพชุมชนและสภาพการท่องเที่ยว จำนวน 5 ครั้ง ได้แก่

กิจกรรมที่ 1 จัดประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ ศึกษาสภาพชุมชนและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาล

ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

กิจกรรมที่ 2 จัดเวทีวิเคราะห์และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากการสอบถาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ร่วมกันวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนและการท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยมีทีมวิจัย ตัวแทนชุมชน ตัวแทนวัด ตัวแทนเยาวชน ตัวแทนสมาชิกเทศบาลตำบลช่อแฮ

กิจกรรมที่ 3 จัดเวทีเพื่อหากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน จากกลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮ กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮ และกลุ่มลานร้านค้า นำข้อมูลสรุปเพื่อวางแผนปฏิบัติการ

กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีสรุปข้อมูลจากการศึกษาดูงาน และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาสรุปร่วมกัน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการหารูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ แล้วนำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมาทำประชาพิจารณ์เพื่อการปรับปรุง

กิจกรรมที่ 5 จัดเวทีสรุปผลร่วมกันหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อไปทดลองปฏิบัติต่อไป

ระยะที่ 2 ทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 11 ครั้ง

ซึ่งเป็นการนำรูปแบบที่เลือกไว้แล้วมาทดลองใช้ จำนวน 13 โครงการ ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 นำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมาทดลองปฏิบัติ

กิจกรรมที่ 2 ทำหลุมบำบัดน้ำเสีย

กิจกรรมที่ 3 ให้ความรู้เรื่องการปลูกต้นไม้ทำสวนหย่อม และปฏิบัติจริง

กิจกรรมที่ 4 วางแผนลงมือปฏิบัติทำป้ายชี้และบอกระยะทาง

กิจกรรมที่ 5 วางแผนลงมือปฏิบัติจัดม้าหินอ่อนให้นักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 6 ร่วมวางแผนทำประตูทางเข้าสวนรุกขชาติ ปฏิบัติจริง

กิจกรรมที่ 7 ร่วมกันวางแผนลงมือปฏิบัติเขียนชื่อพันธุ์ไม้และชื่อวงศ์พันธุ์ไม้

กิจกรรมที่ 8 จัดเวทีศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งของรูปแบบ

กิจกรรมที่ 9 จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

กิจกรรมที่ 10 จัดเวทีพร้อมนำรูปแบบที่ปรับปรุงแล้วมาปฏิบัติอีกครั้ง

กิจกรรมที่ 11 วิเคราะห์ ประเมินผลรูปแบบ พร้อมออกแบบสอบถาม

การจัดเวทีทั้ง 2 ระยะ ได้ใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการ

- ใช้เทปบันทึกเสียงและถอดเทปตัดทอนเหลือสาระที่สำคัญ
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทราบพฤติกรรมที่แสดงออกมา ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็น และบันทึกข้อมูลไว้

- การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า ให้คณะผู้ร่วมจัดเวทีอภิปราย ตอบคำถาม และคณะวิจัยสัมภาษณ์ระหว่างร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น พุดคุย

- จัดกลุ่มสนทนา ได้จัดกลุ่มสนทนาออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮ,กลุ่มลานร้านค้า,กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮ คณะวิจัยได้ร่วมกันกำหนดประเด็นสนทนาและให้กลุ่มตั้งประธาน เลขานุการ ร่วมอภิปรายประเด็นปัญหาและสรุปร่วมกัน โดยคณะวิจัยเป็นผู้คอยกระตุ้น จุดประเด็นการสนทนาเพื่อชักจูงผู้ร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็น และนำเสนอในที่ประชุม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะวิจัยใช้การจดบันทึกการสนทนา ทั้งบรรยายกาศ สีนัยท่าทางผู้ร่วมสนทนา การบันทึกภาพ

- การใช้แบบสอบถาม นำแบบสอบถาม ถาถามักท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่และต่างจังหวัด กลุ่มแม่ค้าที่ขายของบริเวณลานร้านค้า และสรุปข้อมูล

2.การศึกษาดูงานได้ศึกษาดูงานที่วัดญาณสังวรารามสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรีและวัดธรรมกาย ในวันที่ 19 – 21 เมษายน 2545 ซึ่งคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮ,กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮ,กลุ่มลานร้านค้า กลุ่มละ 7 คน รวม 21 คน โดยมติดำเนินการจัดเวทีก่อนศึกษาดูงาน ให้ศึกษาดูงาน 3 หัวข้อ ดังนี้

1 รูปแบบการให้บริการ (ดีอย่างไร ไม่ดีอย่างไร ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง ประยุกต์ใช้กับวัดพระธาตุช่อแฮ ลานร้านค้า สวนรุกขชาติช่อแฮ)

2.รูปแบบการประชาสัมพันธ์(ดีอย่างไร ไม่ดีอย่างไร ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง ประยุกต์ใช้กับวัดพระธาตุช่อแฮ ลานร้านค้า สวนรุกขชาติช่อแฮ)

3.รูปแบบการจัดบริการทั้งหมด สะอาด สะดวก สบายและสวยงามหรือไม่ (ดีอย่างไร ไม่ดีอย่างไร ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับวัดพระธาตุช่อแฮ ลานร้านค้า สวนรุกขชาติช่อแฮ)

4.อื่นๆ

ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดย

-การสังเกต สังเกตพฤติกรรมระหว่างการเดินทาง การศึกษาดูงานว่ามีความสนใจ
ซักถามเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานมากน้อยเพียงไร

-การใช้แบบสอบถาม

3.การลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมทำแผนผัง,ป้ายบอกอาคารสถานที่ ประวัติ
วัดพระธาตุช่อแฮ,พระเจ้าทันใจฯฯ,ป้ายนิทรรศการสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดแพร่,กิจกรรมทำ
หลุมบำบัดน้ำเสีย,โครงการวาดภาพพระพุทธรูปประวัติ ตำนานพระธาตุช่อแฮและภาพประเพณี
ท้องถิ่น, การปลูกต้นไม้ และจัดทำสวนหย่อม 3 จุด คือ วัดพระธาตุช่อแฮ ลานร้านค้า และ
สวนรุกขชาติช่อแฮ,ป้ายชี้และบอกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮ,การดูแลรักษาความสะอาด
ห้องน้ำห้องสุขา,การจัดผ้าห่มอ่อนให้นักท่องเที่ยว,โครงการร้านค้าสวยปลอดภัย,การพัฒนา
ปรับปรุงแสงสว่างลานร้านค้า,ทำประตูทางเข้าสวนรุกขชาติฯ,โครงการท่อน้ำประปาเพื่อ
อุปโภค,โครงการเขียนชื่อพันธุ์ไม้และชื่อวงศ์พันธุ์ไม้,โครงการจัดทำป้ายชื่อสวนรุกขชาติ(ด้าน
หน้า)

วิธีเก็บข้อมูล ได้จากการสังเกตในการร่วมกิจกรรม ความเสียสละ ความร่วมมือ การคิด
แก้ไขปัญหา โดยจดบันทึก และถ่ายรูปไว้

5. การสัมมนา ได้สัมมนาหลักสูตร"ไม้ดอกไม้ประดับและการจัดภูมิทัศน์"จำนวน
2 วัน โดยมีอาจารย์ดิษฐ์ ชัยหินและอาจารย์บัญญัติ อรุณานันท์ จากวิทยาลัยเกษตรและ
เทคโนโลยีแพร่ มาให้ความรู้

คณะวิจัยเก็บข้อมูลโดย การสังเกตถึงพฤติกรรม ความสนใจของผู้เข้ารับการอบรม การ
ซักถามวิทยากร และมีการบันทึกภาพ

การเก็บข้อมูลดังกล่าวได้ใช้เทคนิคของ AIC ที่อยู่บนพื้นฐานของความรัก ความเมตตา
(C) เป็นการระดมความคิดสร้างสรรค์ (I) และการทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชม(A)

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ ได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contentanalysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล
เชิงบรรยาย เน้นเนื้อหาที่ปรากฏในข้อความหรือสารอย่างมีระบบและเป็นสภาพวัตถุวิสัยและ

อิงกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีกระบวนการจัดกิจกรรมดังนี้ สรุปย่อของข้อมูลของการบันทึกเทป การสัมภาษณ์ การจัดบันทึกข้อมูล โดยคำนึงถึงปัญหาของการวิจัยว่าครอบคลุมข้อความอะไรบ้าง สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยหรือไม่

วิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวน จำนวน 100 ชุดและกลุ่มแม่ค้าที่ขายสินค้าบริเวณลานร้านค้า จำนวน 20 ชุด

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลของการวิจัยเรื่อง "การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่" เพื่อต้องการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 2 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ

ทั้งนี้เพื่อหาคำตอบหลักของการวิจัยว่า รูปแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ควรจะเป็นอย่างไร ครั้งแรกได้ประชุมคณะวิจัย ร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อคัดเลือกชาวบ้านทุกกลุ่มเข้ามาเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมดำเนินการร่วมกับคณะวิจัย ใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยการคัดเลือกผู้นำกลุ่มในพระภิกษุสามเณร ผู้นำเยาวชน สมาชิกเทศบาลตำบลช่อแฮ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านใน อาจารย์โรงเรียนวัดต้นไคร้ ข้าราชการครูบ้านนาญ ผู้นำกลุ่มสตรี และคัดเลือกกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจ เสียสละ กลุ่มแม่ค้าที่ขายของบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน 60 คน ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2545 ณ ศาลาโถง 1 วัดพระธาตุช่อแฮ เวลา 19.00น เป็นต้นไป จนถึงวันที่ 2 กันยายน 2545 ทั้งนี้ ได้แบ่งข้อมูลของการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อ 2

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพชุมชนและสภาพการท่องเที่ยว ได้จัดเวที จำนวน 5 ครั้ง และศึกษาดูงาน จำนวน 1 ครั้ง

ระยะที่ 2 ทดลองใช้รูปแบบ ได้จัดเวที จำนวน 6 ครั้ง และลงมือปฏิบัติ จำนวน 13 ครั้ง

การจัดเวทีการศึกษาดูงาน และการลงมือปฏิบัติจริง ทั้ง 2 ระยะ คณะวิจัย ได้ใช้กระบวนการ AIC คือ

ขั้นที่ 1 "A" (Appreciation) คือ การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชมคนอื่น ด้วยการที่

คณะวิจัยสร้างความเป็นกันเองกับผู้เข้าร่วมประชุม มีการแนะนำตนเอง และแนะนำคณะวิจัย และชื่นชมกับตัวแทนที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมประชุม บอกจุดประสงค์ของโครงการวิจัย และแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามความถนัดความสนใจ คือ กลุ่มวัดพระธาตุซ่อแฮ กลุ่มสวนรุกขชาติซ่อแฮ กลุ่มลานร้านคำ มีการคัดเลือกประธาน รองประธาน และเลขานุการ

ขั้นที่ 2 “I” (Influence) คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกัน กำหนดวิธีการสำคัญหรือ ยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ หรืออุดมการณ์ ร่วมกัน โดยได้กำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน ในการหากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณ วัดพระธาตุซ่อแฮว่า ควรจะเป็นเช่นไร แต่ละกลุ่ม (มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มวัดพระธาตุซ่อแฮ กลุ่มสวนรุกขชาติซ่อแฮ กลุ่มลานร้านคำ) นำประเด็นปัญหามาอภิปรายในกลุ่มและส่งตัวแทนออกไปอภิปรายพูดในที่ประชุมรวมกลุ่มใหญ่ ทุกครั้งที่จัดเวทีประชุมจะให้ที่ประชุมกลุ่มใหญ่แสดง ความคิดเห็นกับกลุ่มย่อยหรือเสริมความคิด และสรุปความคิดเห็น

ขั้นที่ 3 “C” (Control) คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มาเป็นแผนปฏิบัติการ (actionplan) ในขั้นนี้ ให้แต่ละกลุ่มรวบรวมประเด็นปัญหา แนวทางแก้ไข มาทำเป็นแผนปฏิบัติการ มีการ กำหนด หลักการเหตุผลที่ต้องทำ เพราะอะไรถึงทำ มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบ และใช้ งบประมาณเท่าไร งบประมาณหาได้จากที่ไหน

ผลของแต่ละกระบวนการของ AIC ในระยะที่ 1

กิจกรรมที่ 1 จัดประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ ศึกษาสภาพชุมชนและ ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว บริเวณวัดพระธาตุซ่อแฮโดยความร่วมมือของชุมชน เทศบาลตำบลซ่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ในการจัดกิจกรรมที่ 1 เพื่อร่วมกันศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ศักยภาพด้าน การท่องเที่ยว หาดูจุดแข็งจุดอ่อนของวัดพระธาตุซ่อแฮ ลานร้านคำ และสวนรุกขชาติซ่อแฮ ที่ควร จะปรับปรุงแก้ไข

ผลจากการวิจัย จากการจัดประชุมสัมมนาเชิงสังเคราะห์ และสำรวจสภาพชุมชนและ ศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดพระธาตุซ่อแฮ มีดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานภาพ สถานการณ์ หรือบริเวณชุมชน

เทศบาลตำบลซ่อแฮ ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลซ่อแฮและตำบลป่าแดง อยู่ทางทิศตะวันออก ของอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ ประมาณ 8 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด

37 ตารางกิโลเมตร หรือ 23,125 ไร่ มีประชากร 8,795 คน แยกเป็นชาย 4,224 คน หญิง 4,571 คน จำนวน 2,875 ครัวเรือน มีจำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาล 10 หมู่บ้านคือ ในตำบลป่าแดงมี หมู่ 2 บางส่วนและหมู่ 3 ตำบลช่อแฮ มีบ้านม้ง หมู่ 1 บ้านพันเชิง หมู่ 2 และหมู่ 3 บ้านธรรมเมือง หมู่ 4 บ้านต้นไคร้ หมู่ 5 บ้านในหมู่ 6 บ้านปงหมู่ 7 และบ้านทุ่งส่วย หมู่ 10

เดิมเทศบาลตำบลช่อแฮเป็นสุขาภิบาลช่อแฮ จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจัดตั้งสุขาภิบาลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2510 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 84 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2510 และต่อมาให้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาล เป็นเทศบาลตำบลช่อแฮ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ชุมชนเทศบาลช่อแฮมีการเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อยู่ในสภาพสังคมเมือง กึ่งสังคมชนบท มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละในการทำงานเพื่อสังคมและมีคำขวัญประจำเทศบาลตำบลช่อแฮ ว่า

"พระธาตุช่อแฮศักดิ์สิทธิ์

ลือชื่อชมพุ่มะเหมียว

ลางสาครสวนหวนล้ำ

แหล่งผลิตผ้าคันมือ

แห่งเดียวเมี่ยงส้มฝาด

น้ำใจคนแสนดี"

ประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองมีปัญหาขาดแคลนหลักฐานท้องถิ่น เพราะไม่พบพื้นเมืองแพร่หรือตำนานของเมืองแพร่ ซึ่งเป็นตำนานของบ้านเมือง การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองแพร่ ต้องอาศัยข้อสันนิษฐานจากหลักฐานประวัติศาสตร์ของเมืองที่อยู่ใกล้เคียง เช่น พงศาวดารโยนก ตำนานเมืองเหนือ ตำนานการสร้างพระธาตุลำปางหลวง และศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น ชื่อเมืองแพร่ที่ปรากฏในหลักฐานต่างๆ มีเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นความสำคัญและบทบาททางการเมืองของเมืองแพร่มีไม่มากนัก เมืองแพร่สร้างขึ้นในสมัยใด ใครเป็นผู้สร้าง ไม่มีหลักฐานเก่าแก่ระบุไว้ชัดเจน จากการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งอาณาจักรล้านนาพบว่า ในระยะแรกดินแดนนี้มีนครรัฐอิสระก่อตั้งขึ้นมาก่อนการตั้งอาณาจักรล้านนา เช่น เมืองพะเยา เมืองน่าน เมืองลำพูน เมืองลำปาง เมืองแพร่ เป็นต้น เมืองต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กัน

ตำนานพระธาตุช่อแฮ กล่าวว่า เมืองแพร่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ตำนานวัดหลวงกล่าวไว้ว่า ประมาณ พ.ศ.1371 พ่อขุนหลวงพล ราชันดดาแห่งกษัตริย์น่านเจ้าได้อพยพคนไทย (ไทยลื้อ ไทยจีน) ส่วนหนึ่งจากเมืองเชียงแสน ไชยบุรี และเวียงพางคำ ลงมาสร้างเมืองบน

ที่ราบริมฝั่งแม่น้ำยม ขนานนามว่า เมืองพลนคร (เมืองแพร่ปัจจุบัน) แต่จากรูปแบบของผังเมืองแพร่เป็นรูปวงรีไม่สม่ำเสมอ สันนิษฐานว่า คล้ายหอยสังข์หรือรอยเท้าลักษณะคล้ายผังเมืองทริภุญไชยหรือเมืองลำพูนที่สร้างโดยพระนางจามเทวี และเมืองเชลียงค์หรือลำปางตามตำนานจามเทวีวงศ์ โดยเชื่อว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 แต่จากการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีในระยะหลัง ประมาณอายุของเมืองทั้งสองราวพุทธศตวรรษที่ 17 จากแบบของผังเมืองที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวทำให้เชื่อว่า เมืองแพร่มีความเกี่ยวข้องกับแคว้นทริภุญไชย ซึ่งตำนานสิงหนวัติกล่าวว่า เมืองแพร่เป็นเมืองที่ปกครองโดย พญาธิบาแห่งทริภุญไชย สันนิษฐานว่าเมืองแพร่และเมืองลำพูนเป็นเมืองที่สร้างขึ้นมาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชหลักที่ 1 ด้านที่ 4 บรรทัดที่ 24 - 25 ซึ่งจารึกไว้ว่า ".....เบื่องดินนอน รอดเมืองแพล เมืองน่าน เมือง...เมืองพลัว พันฝั่งของเมืองชาวเป็นทีแล้ว....." ในข้อความนี้ เมืองแพล คือ เมืองแพร่ ศิลาจารึกนี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 1826 จึงเป็นที่ยืนยันถึงความเก่าแก่ของเมืองแพร่ว่า ตั้งขึ้นมาก่อนเมืองเชียงใหม่และเชื่อว่าเมืองแพร่ได้ก่อตั้งขึ้นแล้วก่อนการตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

จากการศึกษาของนักโบราณคดีที่เข้ามาขุดแต่งเจดีย์วัดศรีชุม พบว่าหลักฐานทางด้านโบราณคดี โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่พบในเมืองแพร่ชี้ให้เห็นว่า ที่ตั้งของเมืองแพร่คงเป็นชุมชนขนาดใหญ่มาก่อน และสร้างเป็นเมืองขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 หลักฐานเก่าแก่สำคัญที่สุด ที่ค้นพบในเขตกำแพงเมืองแพร่เป็นศิลาจารึก พบที่บริเวณด้านทิศเหนือของเมืองในวัดร้างที่มีชื่อเรียกว่า วัดศรีบุญเรือง ขณะมีการเตรียมพื้นที่เพื่อสร้างเรือนจำจังหวัดแพร่ ศิลาจารึกนี้ ต่อมากรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นจารึกหลักที่ พร.5 ชื่อว่า จารึกพระหมจินดาและเจ้าสมุทรมงคลจุ้ย สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราว พ.ศ. 1999 เขียนด้วยอักษรล้านนา (ฝักขาม) มีความยาวประมาณ 11 บรรทัด กล่าวถึงค่าใช้จ่ายในการสร้างวัด ปัจจุบันศิลาจารึกนี้เก็บรักษาไว้ที่หมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนพิริยาลัยจังหวัดแพร่ เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่ยืนยันถึงอายุของเมืองแพร่ว่ามีอายุยาวนานกว่า 800 ปี

ส่วนประวัติศาสตร์ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ จากการเล่าสืบเนื่องมาและตำนานบางส่วน กล่าวไว้ว่า

ในตำบลป่าแดง มี 2 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 และหมู่ 3 อาจารย์จักรกริช สมใจ ข้าราชการบำนาญ เล่าประวัติศาสตร์หมู่บ้านให้ฟังว่า บ้านป่าแดง เดิมชื่อบ้านศรีบุญณะ

(สะหลี ปุณณะ) ตั้งอยู่กลางทุ่งนาหมู่ 2 ปัจจุบัน มีหลักฐานก่อนอิฐโบราณก่อนใหญ่หนา มีตัวหนังสือขอม (ไทยพื้นเมือง) คาดว่าคงตั้งมาประมาณหลายร้อยปี เดิมคงจะเป็นชนลัวะ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน พบจากตำนานวัดพระธาตุซอแฮ ได้กล่าวถึงชนลัวะอ้ายก้อม (ชาวป่าแดง เรียก เจ้าพ่อหลวงก้อมหรือเจ้าพ่อหลวง) ชน คือหัวหน้าบ้านหรือผู้ปกครอง ในชุมชนนั้นๆ

จากเหตุผลดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่า บ้านป่าแดงคงเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาก่อน ต่อมา มีชาวบ้านจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และจากที่ต่าง ๆ เข้ามาตั้งรากฐาน ทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย

ต่อมาได้ย้ายวัดมาทางทิศตะวันออก ห่างจากที่เดิม 1 - 2 กิโลเมตร จึงตั้งชื่อหมู่บ้าน และวัดว่า "บ้านสะหลีปุณณะป่าแดง" ประมาณ พ.ศ.2128 เข้าใจว่าคงตั้งตามชื่อของครุบา (พระครู) รูปแรกชื่อว่า พระปุณณะ ชื่อบ้านเดิม สะหลี ป่าแดง คงเป็นดงของไม้แดง เพราะบริเวณดังกล่าวมีไม้แดงขึ้นหนาแน่น

ในตำบลซอแฮ มี 8 หมู่บ้าน มีประวัติศาสตร์ชุมชนดังนี้

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านมั่งและบ้านใหม่ซอแฮ

บ้านมั่ง หมู่ 1 พ่อใหญ่ห่วย ปลาลาด บ้านเลขที่ 66 หมู่ 1 ตำบลซอแฮ อำเภอเมืองแพร่ ได้เล่าประวัติให้ฟังว่า เดิมมีหมู่บ้านจำนวนมาก หมู่ไปกินข้าวม่า (ข้าวม่า คือ น้ำครำ เช่น อาหารจากการล้างถ้วยล้างจาน ซึ่งในสมัยโบราณจะนิยมสร้างบ้านยกสูง มีร่องขานสำหรับเทน้ำอาหารลงไป) หมู่จึงชอบไปหาอาหารกินบริเวณข้าวม่าที่บ้านมื่น แล้วใช้ปากคุ้ยดินเพื่อเป็นที่อาศัยหลบนอน ชาวบ้านเรียกว่า สร้างมั่งนอน จึงเรียกบริเวณนี้ว่า "บ้านมั่ง"

ชาวบ้านมั่ง หมู่ 1 มีอาชีพทำสวนเมี่ยงในป่าแม่สาย ป่าน้ำกลาย ป่าน้ำจ่อม ส่วนหนึ่ง พ.ศ. 2513 เกิดน้ำท่วมอย่างร้ายแรงและได้พัดพาบ้านเรือนไป ประกอบกับบ้านมั่ง หมู่บ้านเดิม มีชุมชนหนาแน่นจึงได้ขยายที่อยู่ใหม่ จึงพากันไปตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณวัดพระธาตุซอแฮ ซึ่งเป็นที่ธรณีสงฆ์ จึงชื่อว่า ชุมชนบ้านใหม่ซอแฮหมู่ 1

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 2, หมู่ 3 บ้านพันเชิง

คุณละเอียด หนันไชย ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านต้นไคร้ อำเภอเมือง เล่าว่า ประวัติได้จากหนังสือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1902 นั้น สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทนำขบวน พลช้าง - พลม้า ทั้งทหารและพลเรือนที่เป็นช่างศิลป์และช่างสถาปนิกจำนวนมาก ไปบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในทางพระพุทธศาสนาที่เมืองแพร่ (มีปรากฏในศิลาจารึกว่า — เขาพลไป

ในเมืองพลอยู่ได้เจ็ดเดือน) เพราะพระองค์มีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงแต่การศาสนาเป็นใหญ่ ด้วยพระราชหฤทัยมั่นในสพระธรรมว่า "ธรรมเท่านั้นที่จะสู้ธรรมได้" พระองค์จึงทรงใฝ่พระราชหฤทัยแต่การที่จะสถาปนา "กองทัพนธรรม" คือ ทรงฟื้นฟูทั้งการอบรม - สั่งสอน และการประพฤติปฏิบัติทางธรรมแก่อาณาประชาราษฎร์ จึงเป็นเหตุให้กำลังแสนยานุภาพทางทหารด้อยไป มีการฝึกซ้อมอาวุธในยามว่างจากงานบูรณะปฏิสังขรณ์เสมอ เพราะนอกจากจะเป็นการฝึกให้มีความคล่องแคล่วชำนาญแล้ว ยังได้เป็นการออกกำลังกายด้วย และบริเวณที่ทหารใช้เป็นสถานที่ฝึกซ้อมอาวุธก็คือ ในตำบลใกล้เคียง สระบัวนั้น เพราะเมื่อฝึกซ้อมเหน็ดเหนื่อย พอพักให้เหงื่อแห้งแล้วก็ได้ตากและใช้น้ำสระอาบกินให้เป็นที่สำราญใจทั่วกัน ที่บริเวณสนามฝึกซ้อมอาวุธของทหาร พระลือ ในตอนเช้าตรู่ก่อนกินข้าวกลางวัน (คือ ก่อนกินข้าวเช้า) และตอนเย็นก่อนกินข้าวแลง (คือ ก่อนกินข้าวเย็น) จึงมีชาวบ้านหมู่ 1 ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชอบไปแอบดูเหล่าทหารฝึกซ้อมอาวุธกันและโจษขานกันว่า "แม่เฮีย ตะหนานพระลือ เก่งแท้ ไปผ่อเตอะ มีฮ้อยเจิงปันเชิง" (มีความว่า "แม่จ้าวเฮีย ทหารพระลือเก่งจริง ไปดูเถอะ เก่งจริง ไปดูเถอะ มีร้อยเชิงพันเชิง) และก็ด้วยคำเล่าลือจนเป็นที่ติดปากของหมู่ชาวบ้านบริเวณดังกล่าว จึงมีชื่อว่า บ้านพันเชิง จนกระทั่งเรียกกันติดปากจึงเป็นชื่อของหมู่บ้านว่า บ้านปันเชิง และแปรเปลี่ยนเป็น พันเชิง

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน บ้านธรรมเมือง หมู่ 4

อาจารย์มันทนา สุภาพ ข้าราชการครูบำนาญ เล่าว่า จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายว่า สมัยก่อนบริเวณนี้เป็นป่าละเมาะส่วนหนึ่ง ทุ่งนาส่วนหนึ่ง ชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามป่าละเมาะเป็นหย่อม ๆ ต่อมาชาวบ้านจึงพร้อมใจกันแผ้วถางป่าละเมาะสร้างบ้านอยู่ หมู่บ้านนี้มีคนอยู่กันมานาน และคนในหมู่บ้านนี้ก็เป็นคนดีมีศีลธรรมกัน และไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ละเว้นจากการทำชั่ว ทำแต่ความดี ต่อมาเจ้าเมืองมาเจอหมู่บ้านนี้เข้า จึงสังเกตเห็นว่าชาวบ้านเป็นคนดี มีศีลธรรมประจำใจ ปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดี จึงโปรดให้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านธรรมเมือง และชาวบ้านบางคนยังเอาชื่อบ้านมาตั้งเป็นนามสกุลด้วย เช่น นามสกุลธรรมเมือง มาตลอดทุกวันนี้

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 5 บ้านตันไคร้

พ่อหนานตา นาขวัญ อาจารย์วัดตันไคร้ เล่าว่า เดิมหมู่บ้านนี้มีพื้นที่เป็นป่ามีแม่น้ำไหลผ่าน มีกอหนูกกอไผ่ขึ้นรกรุง บางครั้งมีช้างป่าออกมาให้เห็นด้วย บ้านเรือนราษฎรก็ไม่

ค่อมมี ที่มีอยู่ก็เป็นส่วนน้อยและอยู่ห่างไกลกัน บริเวณที่หมู่บ้านตั้งอยู่นอกจากมีกอไผ่ กอหญ้า แล้วยังมี ต้นไคร้ หรือกอไคร้ ขึ้นอยู่ด้วย ซึ่งชาวบ้านบางคนก็ยืมตั้งนามสกุล ตามต้นไม้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น บางคนนามสกุล กอไคร้ สวนไคร้ เป็นต้น และก็ได้อ้างชื่อว่า บ้านต้นไคร้ เนื่องจากเดิมโรงเรียนได้ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับวัดต้นไคร้ และอาศัยศาลาวัดเป็นที่เล่าเรียนในสมัยนั้น โรงเรียนก็เลยตั้งชื่อว่า “โรงเรียนวัดต้นไคร้” ตลอดจนมาถึงทุกวันนี้

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 6 บ้านโน

คุณอำพร ปัญญาพณิชย์ บ้านเลขที่ 119/1 หมู่ 6 เล่าว่า ถิ่นฐานเดิมคนบ้านโน หมู่ 6 อยู่ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อถูกจีนรุกรานจึงอพยพลงมาตามลำน้ำยม หมู่บ้านได้ตั้งขึ้นในสมัยสุโขทัย พระยาสิทธิเทพและวัดสุมาทอสร้างวัดพระธาตุซ่อแฮ และจับแรงงานราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ข้างลำห้วยแม่สาย มาช่วยก่อสร้างองค์พระธาตุซ่อแฮจนแล้วเสร็จ และตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กับวัดพระธาตุซ่อแฮ และบางคนได้รับความไว้วางใจจ้างให้เฝ้าองค์พระธาตุ และบางครั้งบครวั มีความผูกพันกับพระธาตุ ถึงกับตั้งนามสกุลว่า “กาธาตุ” นายทอง ดูเหว่า อายุ 52 ปี ได้เล่าต่อว่า พื้นที่หมู่บ้านเดิมเป็นป่าโปร่งเรียบชื่อว่า “บ้านธาตุ” ต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อมาเป็น “บ้านโน” สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเพราะว่า แต่เดิมหมู่บ้านอยู่ใกล้กับวัดพระธาตุซ่อแฮ และระยะทางเข้าหมู่บ้านต้องผ่านวัดพระธาตุซ่อแฮ ชาวเหนือเรียกว่า บ้านหลังวัดพระธาตุซ่อแฮ หรือข้างโน ชาวบ้านเห็นว่าชื่อหมู่บ้านธาตุไม่เหมาะสมเลยเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “บ้านโน” เมื่อ พ.ศ. 2481 จึงเป็นสัญลักษณ์ ทราบกัน ในตำบลป่าแดง และตำบลซ่อแฮมี หมู่บ้าน “บ้านโน” ต้องอยู่ข้างโนวัด (หลังวัดพระธาตุซ่อแฮ)

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 7 บ้านปง

นายสนธิ โพชะอุณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านปง เล่าว่า จากตำนานเล่าสืบทอดกันมาว่าบ้านปง มีแม่น้ำแม่สาย ลำน้ำแม่หลวงไหลผ่าน ชาวบ้านอาศัยน้ำแม่สาย แม่น้ำหลวงทำการเกษตรบริเวณริมแม่น้ำนี้ ชาวบ้านเรียกว่า ปง (เป็นที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำ) ปง เป็นที่ปลูกพืชผักของชาวบ้าน เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำ สะดวกในการรดพืชผักสวนครัวของชาวบ้าน นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีกอไผ่ กอหูก (ไม้ไผ่) ขึ้นอยู่มากมาย หมู่บ้านจึงชื่อว่า “บ้านปงกอหูก” มาตราบนทุกวันนี้ และในปัจจุบันได้เรียกชื่อให้สั้นเป็น “บ้านปง”

ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน หมู่ 10 บ้านทุ่งส่วย

เดิมเป็นพื้นที่ราบติดกับแม่น้ำ เดิมอยู่เขตการปกครองกับ หมู่ 9 เมื่อผู้คนมากขึ้น จึงได้แยกเป็นหมู่ 10 บ้านทุ่งส่วย

ภาพรวมของเทศบาลตำบลช่อแฮ

ที่ตั้งและอาณาเขตของเทศบาลตำบลช่อแฮ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ 1 ตำบลป่าแดง อำเภอเมืองแพร่
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ 1 ตำบลบ้านกวาง อำเภอสูงเม่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ 8 ตำบลนาจักร อำเภอเมืองแพร่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ 1 ตำบลนาจักร อำเภอเมืองแพร่

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

เทศบาลตำบลช่อแฮ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเชิงเขากว้างใหญ่ ค่อนข้างสูง มีภูเขาสูงชาวบ้านเรียกว่า "ดอย" อยู่ทางทิศตะวันออก เช่น ดอยช้างผาด่าน มีภูเขาผาแดง และภูเขาเตี้ย ๆ หลายลูก ชาวบ้านเรียกว่า "ม่อน" ในอดีต "ดอย" และ "ม่อน" ต่างๆ เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ ขึ้นหนาทึบเป็นป่าแพะหรือป่าแดง ผสมกับป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้สัก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่อีกหลายชนิด เช่น ไผ่ตรง ไผ่ป่า ไผ่ซาง ไผ่รวก ไผ่ไร่ ขึ้นกระจายทั่วไป ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ถูกชาวบ้านลักลอบตัดมาทำเฟอร์นิเจอร์ สร้างบ้าน และถางป่าเพื่อเลี้ยงสัตว์เพื่อทำการเพาะปลูก จึงทำให้ภูเขาดังกล่าวมีเพียงต้นเล็กๆ ในฤดูฝน จะเกิดภาวะน้ำท่วมในหมู่บ้านทุกปี

ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะเป็นฝนเมืองร้อน เฉพาะฤดูหรือแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Tropical Savana : Aw) อุณหภูมิเฉลี่ยของทุกเดือนไม่ต่ำกว่า 18 องศาเซลเซียส มีฝนตกปานกลางมีฤดูแล้งคั่นเป็นเวลานานหลายเดือน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเดือนที่แล้งสุดต่ำกว่า 60.9 มิลลิเมตร

ฤดูกาล มี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน อากาศร้อนจัด เริ่มประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ไปสิ้นสุดเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มประมาณปลายเดือนพฤษภาคม ไปสิ้นสุดปลายเดือนกันยายน

ฤดูหนาว อากาศหนาวจัดในบางเดือน เริ่มประมาณต้นเดือนตุลาคม ไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมของเทศบาลตำบลช่อแฮ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านแต่ละ

หมู่บ้านมีความรู้จักคุ้นเคยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและไปมาหาสู่กันเสมอ เสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน เมื่อมีงานส่วนตัวหรืองานส่วนรวมก็มักจะไปช่วยกันอย่างคับคั่ง เช่น งานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานไหว้พระธาตุ งานสงกรานต์ งานวันวิสาขบูชา วันขึ้นปีใหม่ วันเข้าพรรษา จากการสนิทสนมกับฉันท์ญาติพี่น้องในบ้านใกล้เคียงจึงทำให้ชาวบ้านแบ่งปันสิ่งของให้กันอยู่เสมอ เช่น เมื่อทำอาหาร ก็จะตักแบ่งไปให้อีกบ้านหนึ่ง หรือเมื่อบ้านของตนเองมีสิ่งของอยู่จำนวนมากก็มักจะแบ่งไปให้บ้านใกล้เคียงอยู่เสมอทั้งๆ ที่ไม่ได้เป็นญาติกันแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านเทศบาลตำบลช่อแฮ มีความผูกพัน สนิทสนมรักสามัคคีและเสียสละมีน้ำใจโอบอ้อมอารีซึ่งกันและกัน

ประชากร

เทศบาลตำบลช่อแฮ มีประชากร 8,795 คน แบ่งเป็นชาย 4,224 คน หญิง 4,563 คน

ตำบลป่าแดง	ชาย	หญิง	รวม	หมายเหตุ
หมู่ 2	598	599	1,197	
หมู่ 3	578	636	1,214	
ตำบลช่อแฮ				
หมู่ 1	671	787	1,458	
หมู่ 2	503	561	1,064	
หมู่ 3	272	342	614	
หมู่ 4	507	531	1,038	
หมู่ 5	270	282	552	
หมู่ 6	445	458	903	
หมู่ 7	251	260	511	
หมู่ 10	131	123	254	

ขนาดและวัยของประชากร

อายุ 15 ปี ชาย 3,493 คน หญิง 3,935 คน รวม 7,428 คน

อายุ 18 ปี ชาย 3,311 คน หญิง 3,762 คน รวม 7,073 คน

อายุ 20 ปี ชาย 3,204 คน หญิง 3,647 คน รวม 6,851 คน

การเพิ่มของประชากร เทศบาลตำบลช่อแฮมีอัตราการเพิ่มของประชากรค่อนข้างต่ำ เนื่องจาก อัตราการเกิดลดลง และอัตราการตายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จากการศึกษาดำเนินและคำบอกเล่าของชาวบ้านในพื้นที่ที่ชุมชนโบราณตั้งอยู่พบว่า การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับชนชาวลัวะหรือละว้า จากตำนานพระธาตุซอแซกล่าวไว้ว่า ชนลัวะ ชื่ออ้ายก้อม เป็นผู้สร้างพระธาตุซอแซ อาจเริ่มต้นโดยกลุ่มคนชาวลัวะ และต่อมามีชาวอำเภอลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์ จากประวัติศาสตร์ หมู่ 2 ตำบลป่าแดง และชาวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จากประวัติศาสตร์หมู่ 6 บ้านในระบู่ได้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่

รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของเทศบาลตำบลซอแซ มีทั้งแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ เช่น บ้านใหม่ ซอแซ หมู่ 1 ซึ่งแยกมาจากบ้านมั่งหมู่ 1 มาตั้งถิ่นฐานในที่ธรณีสงฆ์วัดพระธาตุซอแซในปี พ.ศ.2542 ลักษณะบ้านเรือนของเทศบาลตำบลซอแซ มีลักษณะแบบดั้งเดิมคือ สร้างด้วยไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนโล่ง ยกสูง ปัจจุบันเป็นแบบผสมผสาน ครึ่งตึกครึ่งไม้ ลักษณะบ้านเป็นแบบสมัยใหม่ มีความสะดวกต่อการใช้สอย

เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอก

เส้นทางคมนาคม และการติดต่อกับภายนอก ใช้ทางรถยนต์เส้นทางที่สำคัญ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1022 สายแพร่ - ซอแซ เริ่มต้นจากสี่แยก อำเภอเมืองแพร่ ผ่านโรงพยาบาลแพร่ ผ่านสนามบินจังหวัดแพร่ และตรงมายังเทศบาลตำบลซอแซ มีระยะทางห่างจากอำเภอเมือง 8.5 กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1101 (สายป่าแดง - พังงา) และมีถนนเส้นทางภายในหมู่บ้านเชื่อมติดต่อกันตลอดทุกหมู่บ้านส่วนมากจะเป็นถนนลาดยางและถนน ค.ศ.ล. การเดินทางสะดวกสบายทุกสาย

การศึกษา

ประชาชนในเทศบาลตำบลซอแซมีความสนใจในด้านการศึกษเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นจากการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนจะครบ 100% และผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงในเขตอำเภอเมืองเป็นส่วนมาก

การศึกษาของเทศบาลตำบลซอแซ มีศูนย์เด็กเล็กของวัด 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดป่าแดงมีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านป่าแดง โรงเรียนบ้านพันเชิง โรงเรียนบ้านต้นไคร้ โรงเรียนบ้านโน มีโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดแพร่ 1 แห่ง คือ โรงเรียนเมืองแพร่ มีสถานีนอนาถ 2 แห่ง คือ

สถานีนามัยตำบลช่อแฮและสถานีนามัยบ้านป่าแดงชาวบ้านมีระบบประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค บัตรประกันสังคม บัตรผู้สูงอายุ มีคลินิก 1 แห่ง ร้านขายยา 2 ร้าน
วัฒนธรรม และประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณี เป็นสิ่งที่ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮปฏิบัติยึดถือสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ได้แก่

1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ควรรักษาไว้ เช่น

- ประเพณีดาปอย(ประเพณีการบวช) มี 2 ประเภทคือ บวชลูกแก้ว คือ การบรรพชาเป็นสามเณร ประเภทที่ 2 คือ การเปิดตุ้ คือ การอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อเด็กผู้ชายหรือชายหนุ่มมีความต้องการที่จะเข้าบวชเพื่อทดแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณหรือบวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย พ่อแม่จะพาลูกชายไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของพระภิกษุ เพื่อฝึกซ้อมวัตรปฏิบัติ และท่องคำสวดเมื่อถึงวันบวช พ่อแม่จะให้ญาตินำผ้าไตรพร้อมดอกไม้ธูปเทียนไปบอกญาติสนิทและเพื่อนบ้านให้รับรู้เรียกว่า "ไปแผ่บุญ" หรือเชิญไปร่วมงาน หากบ้านใดไม่ได้ไปร่วมงานก็จะทำบุญไปกับผู้ทำหน้าที่แผ่บุญ แต่ปัจจุบันการแผ่บุญ เริ่มสูญสลายไป มีการออกการ์ดเชิญแทน เมื่อถึงวันดาปอย วันแรกเรียกว่า วันดา คือวันเตรียมการจะเป็นวันที่เจ้าภาพต้องทำอาหารทำขนมเพื่อแจกให้กับแขกที่มาร่วมงานส่วนมากจะเป็นขนมปาด ข้าวเหนียวแดง ข้าวแคบ ข้าวแต่น ขนมเทียน และมีการเตรียมเครื่องพุทธบูชา เช่น ต้นดอก (พุ่มดอกไม้) ต้นผึ้ง (พุ่มขี้ผึ้ง) ต้นหมายเบ้ง (พุ่มหมาก) ก่อนวันบวช 1 วัน ผู้บวชจะต้องโกนผมโกนคิ้วกับพระคู่บารมี พ่อแม่ญาติพี่น้องจะอาบน้ำให้ ผู้บวชจะนุ่งขาวห่มขาว เรียกว่า นาค หรือ พระนาค เพื่อเตรียมเข้าพิธีเบิกศรี (บายศรีสู่ขวัญ) ชาวบ้านจะมาร่วมงานวันนั้นมากที่สุด บางครั้งก็จะมีช่อ เพื่อสร้างความคึกครื้นในงานบวช เรียกว่า มาอ่อมครว้ เจ้าภาพงานก็จะแจกขนมปอยตอบแทน

- ประเพณีกินสลาก หรือสลากภัต จัดช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนในวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 จนถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 เป็นพิธีการถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์จัดใส่ถ้วยเรียกว่า ถ้วยสลาก เป็นสลาคน้อยและจัดเป็นต้นกล้วยพุทธรูปเป็นสลากหลวง มีเส้นสลากเขียนข้อความอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับไป **พิมพ์จากหนังสือ พงศ์แพร่ หน้า 20

- ประเพณีกินสลากข้าวหม้อ มีลักษณะเหมือนประเพณีกินสลาก แตกต่างกันตรงที่ใช้ถ้วยสลาก(ชะลอม) มาเป็นหม้อดินเผา และไม่มีเส้นสลาก พระภิกษุที่มาร่วมงานจะมากันเอง

โดยไม่ต้องนิมนต์ ซึ่งวัดพระธาตุช่อแฮเป็นแห่งแรกของจังหวัดแพร่ที่มีประเพณีนี้

- ประเพณีสืบชะตา พิธีสืบชะตาจัดขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคล การสืบชะตามีทั้งสืบชะตาคน สืบชะตาบ้าน และสืบชะตาเมือง เป็นพิธีกรรมที่จัดทำเมื่อมีเคราะห์หรือเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเป็นพิธีที่ทำให้มีอายุยืนยาว มีความสุข

- ประเพณีบูชาข้าว เป็นพิธีบัตเปาเคราะห์ร้าย สิ่งของที่นำมาประกอบพิธี ได้แก่ กระละมังใส่เสื้อผ้า ของทุกคนในครอบครัว คนละ 1 ผืน ด้ายสายสิญจ์ ยาว 1 วา ของแต่ละคน ข้าวเหนียว อ้อย กล้วย หมากพลู บุหรี่ และจ้อกระดาดขาว 1 อัน ธูป 1 ดอก ยอดตองกล้วย สำหรับวางสิ่งของ 1 ยอด ใบมะเดื่อ ใบขนุน ใบคำอย่างละ 1 ใบ

- ประเพณีบูชาตัวตังสี่ (บูชาท้าวทั้งสี่) ประเพณีบูชาตัวตังสี่เป็นประเพณีของชาวเหนือที่ปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ คาดว่าน่าจะเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับความเชื่อของคนในเรื่องของการนับถือเทพยดาฟ้าดินของลัทธิพราหมณ์ เมื่อถึงกำหนดวันข้างขึ้นของแต่ละเดือน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นเจ้าของบ้านนิยมจัดให้มีพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ เริ่มต้นด้วยการจัดเตรียมเครื่องบูชา โดยเย็บกระทงใบตองให้มีลักษณะสี่มุม กว้างยาวประมาณ 4 นิ้ว จำนวน 6 กระทง ตัดมุมให้เรียบร้อย แล้วจึงเตรียมเครื่องบูชา ได้แก่ หมาก พลู กล้วย อ้อย ขนม ข้าวหอมสีตามสีของ "จ้อ" (ธงกระดาดรูปสามเหลี่ยมขนาดเล็ก กว้างประมาณ 1 นิ้ว ยาว 1.5 นิ้ว ซึ่งติดกับไม้ก้านจ้อสูงประมาณ 1 คืบ) ประเพณีบูชาท้าวทั้งสี่ของชาวแพร่ก็คือ พิธีบูชาท้าวจตุโลกบาล เทพผู้ยิ่งใหญ่ที่รักษาโลกทั้งสี่ทิศนั่นเอง โอกาสที่ทำบูชาท้าวทั้งสี่ นอกจากจะนิยมปฏิบัติกันในวันข้างขึ้นเป็นประจำแล้ว เมื่อเจ้าของบ้านมีพิธีงานอื่นใด ก่อนที่จะเริ่มพิธีนั้น ๆ ก็จะทำพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ก่อน เช่น พิธียกเสาเอกก่อนปลูกบ้าน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญสืบชะตา งานมงคลสมรส ฯลฯ นอกจากนี้ในงานประเพณีสำคัญ ๆ ของจังหวัด เช่น การจัดงานประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ งานประเพณีนมัสการหลวงพ่อบุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี งานบุญประจำปีของวัดต่าง ๆ พิธีบูชาท้าวทั้งสี่ จะต้องดำเนินการก่อนปฏิบัติกิจกรรมอื่นใดเสมอ วัตถุประสงค์ของพิธีบูชาท้าวทั้งสี่ยังสืบทอดและยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนไปหรือขาดการสืบทอด

- การเทศน์ธรรมมหาวิบาก เป็นการเทศน์ให้กับคนที่เจ็บหนักทุกข์ทรมานเป็นเวลานาน ฟังเพื่อจะได้สิ้นลมอย่างสงบ เพราะเชื่อว่าผู้ป่วยได้สร้างวิบากกรรมไว้มากในวาระสุดท้าย ญาติจะนิมนต์พระมาแสดงธรรมมหาวิบาก เพื่อให้ผู้ป่วยจากไปอย่างสงบและพ้นวิบากกรรม

ปัจจุบันการเทศน์ดังกล่าวเปลี่ยนไป อาจเป็นเพราะผู้ป่วยมักจะอยู่รักษาโรงพยาบาลจนสิ้นลม

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการต่าง ๆ

- การตำข้าวด้วยครก ในสมัยก่อนชาวบ้านจะตำข้าวด้วยครก มี 2 ประเภท คือ ครกเล็กที่ใช้สากตำด้วยมือ และที่ตำด้วยมือ จะทำจากไม้ขนาดใหญ่เจาะให้เป็นหลุมสำหรับนำข้าวเปลือกใส่ และใช้สากกระเบือตำด้วยมือ และตำด้วยมือ ใช้คนเหยียบบันไดมองให้ส่วนปลายมองยกขึ้น แล้วปล่อยเท้าให้ปลายมอง (เหมือนสาก) ทั้งลงในครก จะทำให้เปลือกข้าวกระเทาะจากเมล็ดข้าว ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ชาวบ้านหันมาใช้โรงสีแทนครก เพราะรวดเร็วกว่า ได้ปริมาณการสีข้าวมากกว่า

- การทำขนมงานศพ เมื่อบ้านใดมีงานศพ เจ้าภาพจะให้ญาติและเพื่อนบ้านที่มาเยี่ยมทำขนม เช่น ข้าวต้ม ขนมเทียน เพื่อใส่จานแจกผู้มาร่วมงานสวดอภิธรรมศพตอนกลางคืน ปัจจุบันจะใช้ขนมสำเร็จรูป ขนมป๊อปและอื่นๆ แทน

- การทำขนมปาด ชาวบ้านตำบลป่าแดงและตำบลซ้อแฮ จะมีชื่อในการทำ ขนมปาดในงานบวช เพราะมีมะพร้าวจำนวนมาก ขนมปาดทำด้วยแป้งข้าวเหนียว มะพร้าว น้ำอ้อย วิธีทำเคี้ยวแป้งข้าวเหนียวผสมน้ำกะทิมะพร้าว ใส่ น้ำอ้อยเคี้ยวให้คลุกเคล้ากันต้องใช้เวลานานหลายชั่วโมงจนกลายเป็นขนมปาดที่เหนียว มัน หวาน อร่อย ใช้แจกในงานบวช (งานปอย)

การทำขนมปาดจะยากตรงที่ ใช้เวลาเคี้ยวนานเพื่อให้กะทิมะพร้าวแตกมัน ซึ่งสมัยปัจจุบันมักจะบอกว่ายุ่งยาก ใช้เวลามาก ไม่คุ้มกับเวลา จึงเลือกขนมสำเร็จรูปแทน

4. ขนบธรรมเนียมประเพณีทางภาษา และวรรณกรรม

- ซอ เป็นการขับร้องเพลงพื้นบ้านของภาคเหนือ เพื่อความสนุกสนานเป็นการโต้ตอบระหว่าง หญิง - ชาย เป็นเรื่องที่พบเห็น เล่าเหตุการณ์ ฯลฯ มีดนตรีประกอบคือ ปี่ ซึ่ง

- สะล้อ มักใช้บรรเลงในงานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานฉลองสมโภช

- คำว เป็นคำกลอนหรือกวีนิพนธ์ ของชาวเหนือที่รำพึงถึงความรักอาจแต่งเป็นสุภาษิต คำสอนหรือพรรณนา ในสมัยก่อน ชายหนุ่มจะเล่าคำวตามถนนเพื่อไปจีบสาวคนที่ตนรักในเวลากลางคืนคำวจะแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ คำวก้อม เป็นคำวสั้นๆ คำวไ้ เขียนเป็นจดหมายรักโต้ตอบกัน คำวฮ่ำ เขียนพรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ คำวธรรม เนื้อหามาจากชาดก หรือเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ

5. ประเพณีการเล่นของเด็ก

- การเล่นเกมลิ เป็นการเล่นที่ไม่ใช้อุปกรณ์ เล่นได้ทั้งชายและหญิง โดยมีผู้เล่นประมาณ 5 - 6 คน

วิธีการเล่น เริ่มจากผู้ดำเนินการเล่น 1 คน แบนมือออก ให้ผู้เล่นที่เหลือทุกคนเอานิ้วชี้แตะลงในอุ้งมือของผู้ดำเนินการเล่น แล้วผู้ดำเนินการเล่นกล่าวว่า จุ่มจำหลี่ จี้จำหล่าหลุบ แล้วหุบมือที่แบนออกให้เร็ว พยายามจับนิ้วของผู้เล่นคนใดคนหนึ่งไว้ แต่ผู้เล่นแต่ละคนต้องพยายามดึงนิ้วมือออกโดยเร็วอย่าให้ถูกจับได้ หากยังไม่สามารถจับนิ้วมือผู้เล่นได้ จะต้องเริ่มเล่นใหม่จนกว่าจะจับนิ้วมือให้ได้ 1 คน ให้ผู้ที่ถูกจับนิ้วมือได้เอามือปิดตา แล้วให้ผู้เล่นคนอื่นไปซ่อนตัวในบริเวณที่ใกล้เคียง เมื่อทุกคนซ่อนตัวดีแล้ว ให้ผู้ที่ปิดตาให้สัญญาณโดยการนับตามข้อศอก และไปค้นหาตัวผู้ซ่อนให้ได้ 1 คน หากพบแล้วให้ตะโกนว่า ค้นตัวได้แล้ว ผู้ที่ซ่อนตัวคนอื่น ๆ ก็รับปรากฏตัวออกมาแล้วดำเนินการเล่นกันใหม่ต่อไป ประโยชน์ของการเล่นเกมลิ คือ ฝึกหัดให้มีความว่องไวและการใช้ปฏิภาณไหวพริบ

- การเล่นเกมมัดหม้อข้าวหุง การเล่นชนิดนี้ (ประยุกต์มาจากการประกอบอาชีพของชาวแพร์ โดยเล่นกันเป็นกลุ่ม) นิยมเล่นในสนามหญ้าหรือใต้ร่มไม้

วิธีการเล่น จะแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายยืน และฝ่ายนั่ง ประมาณฝ่ายละ 5-7 คน ให้ผู้เล่นล้อมวงนั่ง-ยืน สลับกัน ฝ่ายที่นั่งจะต้องเหยียดขาเท้าทั้งสองยันกันอยู่กลางวง คนที่ยืนและนั่งจับมือกันไว้ให้แน่น ผู้ที่ยืนต้องออกแรงยกคนที่นั่งให้หมุนไปเป็นวงกลม คนที่นั่งต้องพยายามยกตัวเองขึ้นโดยเกร็งตัวให้ลอยอยู่เสมอจึงจะหมุนได้ดีผู้ที่หมุนจะต้องหมุนให้ได้ครบรอบที่ตกลงกันไว้ เมื่อครบรอบแล้วก็เปลี่ยนผู้ที่ยืนเป็นผู้นั่งหมุนเวียนกันไปจนกว่าจะเลิกเล่น ประโยชน์ของการเล่นก็คือ ฝึกกล้ามเนื้อแขน ขา ให้แข็งแรง ฝึกความพร้อมเพรียงในการเล่น ก่อให้เกิดความสนุกสนาน และเป็นการออกกำลังกาย

- การเล่นเกมตีกระโหล่ง (กะลามะพร้าว) หรือ ลับลี้ตีกระป๋อง เป็นการเล่นที่ใช้กระโหล่งหรือกระป๋อง และไม้ตี โดยเล่นกันเป็นกลุ่ม นิยมเล่นได้ที่บ้าน ได้ที่โรงเรียน สถานที่ที่สามารถซ่อนตัวได้

วิธีการเล่น ผู้เล่นในกลุ่ม ใช้วิธีเสี่ยงโดยจับไม้สั้นไม้ยาวว่าใครจะเป็นผู้ตีเป็นคนแรก ผู้ตีกระโหล่งก็จะนำกระโหล่งไปวางไว้ในที่โหล่งและหลบตา ตีกระโหล่งตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ เพื่อให้โอกาสผู้เล่นไปซ่อนตัว ผู้ตีกระโหล่งก็หาผู้ที่หลบซ่อน เมื่อพบแล้วจะเอ่ยชื่อ พร้อมกับตี

กะโหล่ง ถ้าพบ 2 คน ก็เอ่ยชื่อทั้ง 2 คน แล้วตีกะโหล่ง 2 ที ถ้าหาผู้ช้อนครบทุกคนแล้ว ผู้ที่ถูกหาพบเป็นคนแรกต้องเป็นผู้ที่ตีกะโหล่งคนต่อไป แต่ถ้าการเล่นครั้งหนึ่งๆ ผู้ที่ตีกะโหล่งหาคนยังไม่ครบและคนที่หลบซ่อนอยู่วิ่งออกมาเตะกะโหล่งเสียก่อน ต้องเริ่มเล่นใหม่โดยผู้ตีกะโหล่งคนเดิม ประโยชน์ของการเล่นชนิดนี้ ช่วยฝึกให้ผู้เล่นมีน้ำใจนักกีฬา มีปฏิภาณไหวพริบ และนำกะลามะพร้าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรส่งเสริมให้ดำรงไว้ตลอดไป

- การเล่นเกมไข่เต่า เป็นการเล่นที่ใช้ก้อนหินหลายก้อนสมมติให้เป็นไข่เต่า มีผู้เล่นจำนวน 4 - 5 คนขึ้นไป โดยเล่นกันในสนามหญ้า ได้ต้นไม้ หรือที่โล่ง

วิธีการเล่น ขีดวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร เสี่ยงทายหาผู้เป็นเต่า 1 คน ผู้เล่นวางไข่เต่าของตนไว้กลางวง เต่าเป็นผู้คอยระวังไม่ให้ไข่ถูกแย่ง โดยเต่าจะต้องนั่งคร่อมไข่เต่าไว้ และใช้เท้าคอยปิดป้องอยู่ภายในวงกลม หากเต่าถูกตัวผู้เล่นคนใด ผู้นั้นจะต้องทำหน้าที่เป็นเต่าแทน ถ้าไข่เต่าถูกแย่งไปจนหมด เต่าจะต้องหลับตาให้ผู้เล่นทุกคนนำไข่ไปซ่อนภายในบริเวณที่กำหนด เมื่อเต่าหาไข่ของผู้ใดพบก่อน ผู้นั้นต้องมาทำหน้าที่เป็นเต่าแทนในรอบต่อไป ประโยชน์ของการเล่นชนิดนี้คือ ฝึกความแคล่วคล่องว่องไว ปฏิภาณไหวพริบและความซื่อสัตย์ของผู้เล่น

- การเล่นเกมอีตัก เป็นการเล่นที่มีจำนวนผู้เล่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อุปกรณ์ที่ใช้คือ เมล็ดมะขาม หรือเมล็ดพิกุล ตั้งแต่ 10 เม็ดขึ้นไป กระดาษเหนียวหรือวัสดุที่ขดเป็นกรวยเล็ก ขนาดตักเมล็ดมะขามได้

วิธีการเล่น ผู้เล่นจ่ายเมล็ดมะขามครั้งละ 5 เม็ด หรือตามตกลงผู้เล่นคนที่ 1 จะโปรยเมล็ดมะขามทั้งหมดลงหน้าตัก ผู้เล่นคนอื่น ๆ จะเป็นผู้กำหนด "เมล็ด" ให้ตักตอนเริ่มต้นของทุกรอบ ผู้ตักต้องใช้อุปกรณ์ของตน ตัก เมล็ดมะขาม โดยมีให้กระเทือนถึงเมล็ดอื่นเลย ต่อเมื่อตักเมล็ดแรกได้แล้ว จึงมีสิทธิตักเมล็ดต่อ ๆ ไปและต้องระวังมิให้เมล็ดอื่นกระเทือน ซึ่งจะถือว่าตาย ต้องเปลี่ยนผู้เล่น หากตักเมล็ดมะขามได้หมดของผู้เล่นคนอื่นก็ต้องจ่ายเมล็ดมะขามอีก ทำเช่นนี้เรื่อยไป จนผู้เล่น "ตาย" จึงจะได้เปลี่ยนผู้เล่น การแพ้-ชนะ นับจากจำนวนเมล็ดมะขามที่เล่นได้ภายในเวลายกหนดมีประโยชน์คือ ฝึกสมาธิขณะเล่นและฝึกทักษะการบังคับมือ

- การเล่นเกมขี้แฉด เป็นการเล่นที่ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น และไม่ใช้อุปกรณ์การเล่น

วิธีการเล่น เป็นการเล่นที่ผู้เล่นวิ่งไล่ตะแค้น มีหลายวิธี แต่ละวิธีก็คล้ายๆ กัน คือผู้ที่เป็นแฉดจะวิ่งไล่ตะแค้นผู้อื่น เพื่อจะให้ผู้อื่นเป็นแฉดแทนตัว หรือเพื่อให้ตนเองพ้นจากการเป็นแฉด

การตะแค้นใช้แต่เพียงปลายนิ้วตะเบา ๆ เหมือนกับว่าผู้ที่เป็นเนตเป็นคนชั่วร้ายการเล่นเนตธรรมดา ผู้ที่เป็นเนตมีสิทธิ์ที่จะตะผู้อื่นตลอดเวลา และดูเหมือนว่าจะไม่มีการสิ้นสุด เกมจะเปลี่ยนคนเป็นเนตไปเรื่อย ๆ ไม่มีใครสามารถหยุดพักได้ในขณะที่เล่น เว้นแต่ว่าก่อนเล่นได้ตกลงกันก่อนว่า ให้ผู้เล่นมีสิทธิ์ขอเวลานอกโดยร้องว่า ต๊ะ ได้ จึงจะยอมให้คนที่จำเป็นต้องพักจริงๆ หยุดพักได้ แต่ส่วนมากจะเล่นกันโดยไม่มีการต๊ะ คนที่เป็นเนตจะต้องพยายามให้พ้นจากการเป็นเนตโดยเร็วที่สุด ด้วยการไล่ตะเพื่อนให้ได้ถ้าเกมสิ้นสุดลงโดยที่ตนเองยังเป็นเนตอยู่เพื่อน ๆ จะล้อว่าเป็น ชี้นเนตค่างกินน้ำล้างก้น และเนื่องจากไม่มีใครยอมเป็นชี้นเนตค่างนี้เอง จึงทำให้เกมการเล่นดำเนินไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีเหตุมาขัดขวางให้หยุดเล่น เช่น ฝนตก ผู้ใหญ่มาตาม เป็นต้น

6. ศาสนาความเชื่อและการเคารพที่นับถือ

ชุมชนในเทศบาลตำบลช่อแฮส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ทุกหมู่บ้านจะมีวัดเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา 7 แห่ง มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง มีผู้นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 98.29 ของจำนวนประชาชนทั้งหมด ส่วนหมู่ 3 บ้านพันเชิงบางส่วน นับถือศาสนาคริสต์ ประมาณปี พ.ศ. 2486 ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้เผยแพร่เข้ามาในหมู่บ้านดังกล่าวและปัจจุบันมีโบสถ์คริสต์จักร 1 แห่ง มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 1.70 ตั้งอยู่บ้านพันเชิง หมู่ 3

นอกจากนั้น ยังนับถือผีปู่ย่า ทุกปีจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่าในช่วงสงกรานต์เพื่อขอขมาและขอความคุ้มครองจากผีปู่ย่า บางหมู่บ้านอาจจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่าหลายครั้ง โดยเชื่อว่า หากลูกหลานเคารพศรัทธาในผีปู่ย่าแล้วจะมีความร่มเย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

7. การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการเมืองและผู้นำธรรม) เทศบาลตำบลช่อแฮได้ยกฐานะจากสุขาภิบาลช่อแฮเป็นเทศบาลตำบลช่อแฮ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542

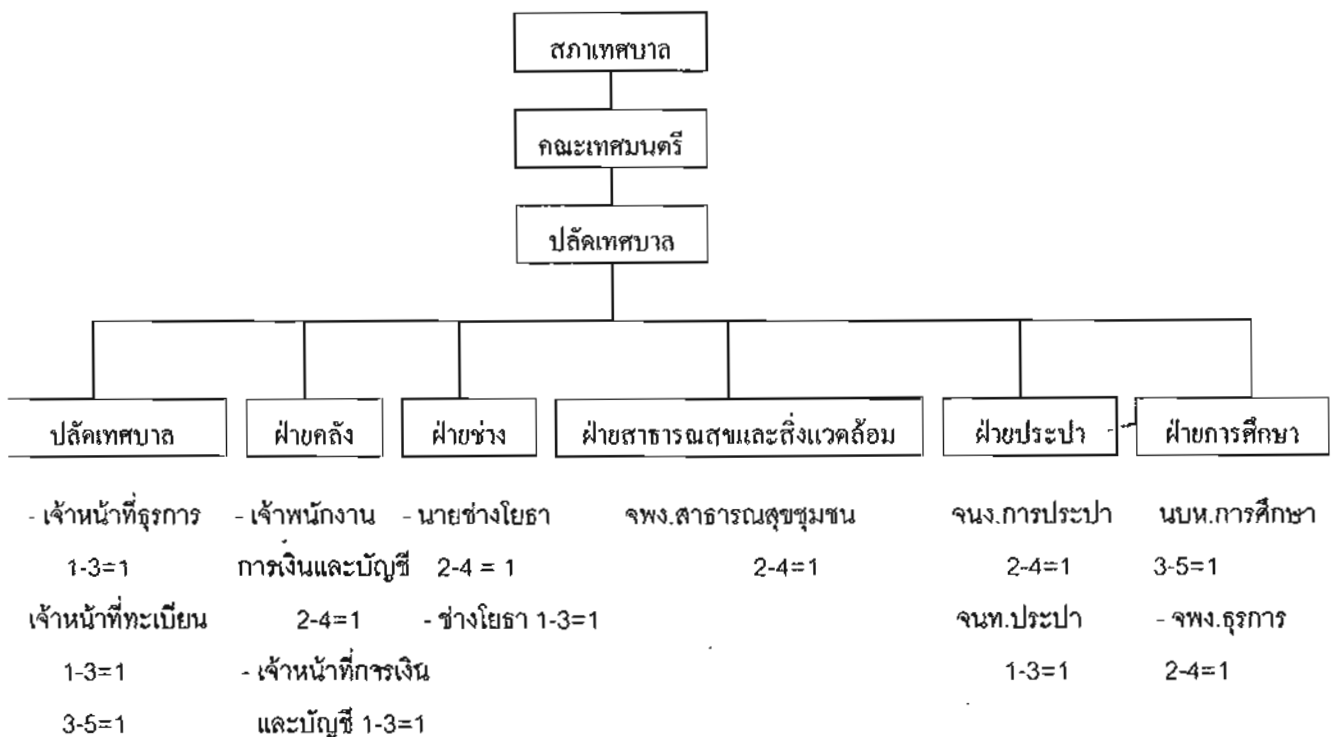
โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานของเทศบาลตำบลช่อแฮ
เทศบาลตำบลช่อแฮมีการจัดองค์กรการบริหารออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. **สภาเทศบาล** ประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาลที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 12 คน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนปวงชนในเขตเทศบาล มีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบร่างเทศบัญญัติ ร่างแผนพัฒนาเทศบาล พิจารณาปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับกิจการของเทศบาลตามที่ กฎหมายกำหนด และให้มีประธานสภาเทศบาลคนหนึ่ง รองประธานสภาเทศบาลคนหนึ่ง ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัด

แต่งตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาลตามมติของสภาเทศบาล ตั้งแต่เป็นเขตเทศบาลตำบลช่อแฮมีนายกเทศมนตรีดังนี้ 1. นายชาญชัย วงศ์แพทย์ 2. นางแสงพลอย มั่งทอง 3. นางสาวเกษร ปลาลาด

2. คณะเทศมนตรี ประกอบด้วยนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีอีก 2 คน ทำหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารกิจการของเทศบาล ทั้งนี้ ให้มีพนักงานเทศบาลและจัดแบ่งคน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาล โดยความเห็นชอบของสภาเทศบาล ทำหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารคุณภาพของงาน โดยมีปลัดเทศบาลเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในงานประจำทั่วไปของเทศบาล

โครงสร้างของเทศบาล

เนื่องจากเทศบาลตำบลช่อแฮ มีหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีผู้นำชุมชน เพื่อบริหารงานภายในหมู่บ้านของตนเอง จำนวน 10 คน ดังนี้

ตำบลป่าแดง

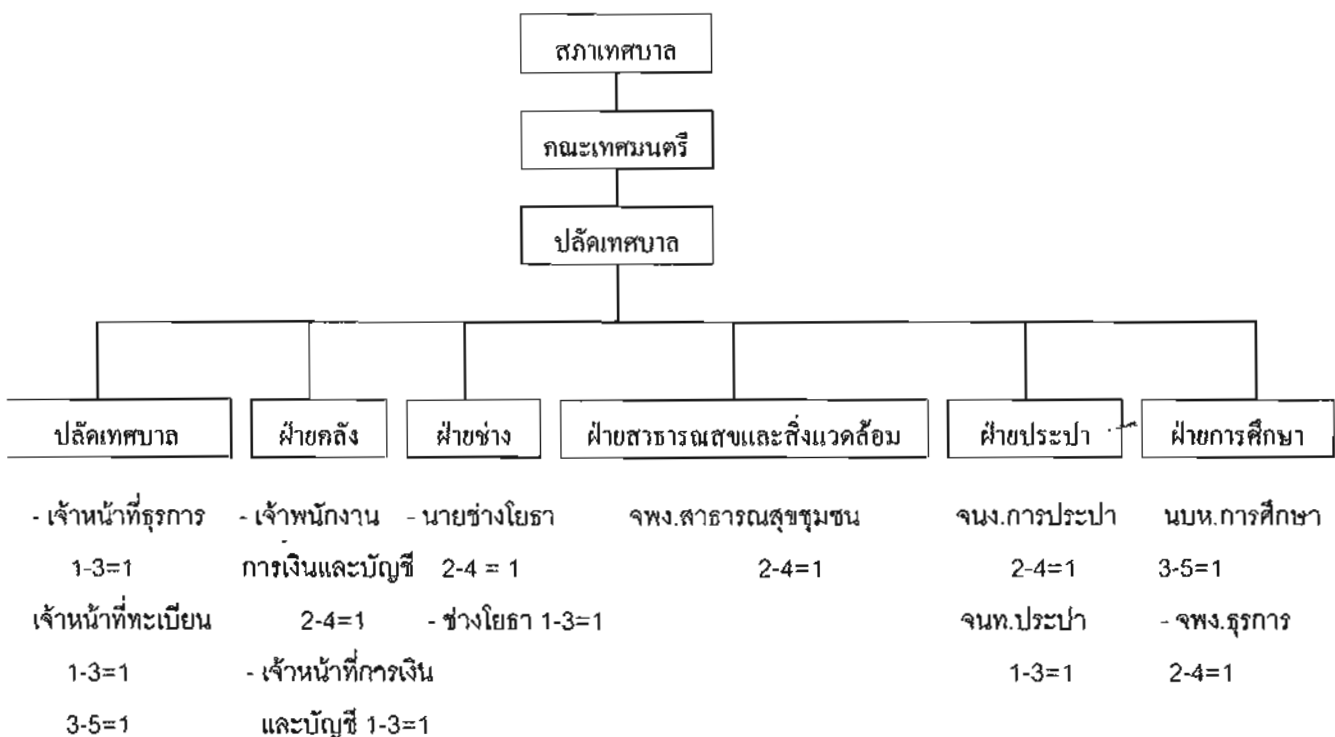
หมู่ 2 บ้านป่าแดง นายสถิตย์ ปลาลาด

หมู่ 3 บ้านป่าแดง นายสุชาติ มงคลพัฒน์

แต่งตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาลตามมติของสภาเทศบาล ตั้งแต่เป็นเขตเทศบาลตำบลช่อแฮมีนายกเทศมนตรีดังนี้ 1. นายชาญชัย วงศ์แพทย์ 2. นางแสงพลอย มั่งทอง 3. นางสาวเกษร ปลาลาค

2. คณะเทศมนตรี ประกอบด้วยนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีอีก 2 คน ทำหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารกิจการของเทศบาล ทั้งนี้ ให้มีพนักงานเทศบาลและจัดแบ่งคน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาล โดยความเห็นชอบของสภาเทศบาล ทำหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารคุณภาพของงาน โดยมีปลัดเทศบาลเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในงานประจำทั่วไปของเทศบาล

โครงสร้างของเทศบาล

เนื่องจากเทศบาลตำบลช่อแฮ มีหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีผู้นำชุมชน เพื่อบริหารงานภายในหมู่บ้านของตนเอง จำนวน 10 คน ดังนี้

ตำบลป่าแดง

หมู่ 2 บ้านป่าแดง นายสถิตย์ ปลาลาค

หมู่ 3 บ้านป่าแดง นายสุชาติ มงคลพัฒน์

ตำบลช่อแฮ

หมู่ 1 บ้านมุ้ง นายเสรี วิหค และหมู่ 1 บ้านใหม่ช่อแฮ นายสุเทพ สีนาคม

หมู่ 2 บ้านพันเชิง นายวิโรจน์ กาดัง

หมู่ 3 บ้านพันเชิง นายสมบุญ กาดัง

หมู่ 4 บ้านธรรมเมือง นางลาน ปวงป่า

หมู่ 5 บ้านต้นไคร้ นายผจญ อารินทร์

หมู่ 6 บ้านใน นายทอง ดุเหว่า

หมู่ 7 บ้านปง นายสนิท ไชชะอุ่น

หมู่ 10 บ้านทุ่งสวอย นายเผย เป็นใจ

ความสัมพันธ์ ของคนในชุมชนและกลุ่มชน

คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันทั้งระบบเครือญาติจะเห็นว่าในหมู่บ้าน จะมีคนนามสกุลเดียวกันเป็นจำนวนมาก จนขึ้นชื่อ เช่น คนนามสกุล "มุ้งทอง" นามสกุล "ปลาลาด" และ "กาธาตุ" ต้องเป็นคนที่อยู่ในเทศบาลช่อแฮ เป็นต้น พร้อมกันนั้นจะเป็นระบบอุปถัมภ์ค้ำจุนกัน เมื่อญาติได้ทำงานก็มักจะนำลูกหลานญาติพี่น้องมาทำงานด้วย นอกจากนั้นก็มีการช่วยเหลือกันและกันตั้งเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มชุมชนป่าแดง กลุ่มแม่บ้านตำบลป่าแดง ตำบลช่อแฮ กลุ่มร้านค้าสหกรณ์บ้านป่าแดง กลุ่มผู้สูงอายุบ้านพันเชิง ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะทำงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ยังมีระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มลานร้านค้าช่อแฮ เป็นกลุ่มแม่ค้าที่ขายของบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านบ้านพันเชิง เพื่อออมทรัพย์กู้ยืมเงินของสมาชิก กลุ่มผ้าดันมือเพื่อรวมกลุ่มในการผลิตและการจำหน่าย เป็นต้น

การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม ในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ การจัดการความสัมพันธ์เป็นไปแบบกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนกลุ่มต่าง ๆ มีการจัดการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทุกคนให้ความร่วมมือการทำงานกลุ่มในขั้นดี มีความรับผิดชอบ ส่งผลดีแก่กลุ่ม

ปัญหาความขัดแย้งและการช่วยเหลือ ในการทำงานย่อมมีการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่คนในชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ ก็ใช้เหตุผลในการทำงานกลุ่มช่วยเหลือ ปัญหา

ความขัดแย้งอย่างรุนแรงจึงไม่มี

ระเบียบ ข้อปฏิบัติกฎเกณฑ์ของชุมชน มีการปกครองแบ่งเป็นระแวก (ชุมชน) มี 10 ชุมชน (หมู่บ้าน) โดยมีหัวหน้าชุมชนเป็นผู้ดูแล มีระเบียบและกฎเกณฑ์ตามที่กลุ่ม (แต่ละหมู่บ้านตั้งขึ้น) เมื่อกระทำผิดในข้อละเมิดเล็กๆ น้อยๆ จะมีคณะกรรมการเป็นผู้ตัดสิน ส่วนการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ก็จะดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความสามัคคีคืออยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจ

การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ การลงโทษ และการปรับเปลี่ยนตาม ยุคสมัย ความขัดแย้งที่เป็นเรื่องเล็กน้อยจะมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ส่วนมากไม่มีบทลงโทษ แต่เป็นการคาดโทษโดยใช้บทบัญญัติของสังคมเป็นบรรทัดฐาน เช่น การเก็บเงินฌาปนกิจศพ ของสมาชิกในหมู่บ้านที่มีบทคาดโทษตามที่ตกลงกันไว้ว่า ถ้าขาดส่งเงินช่วยเหลือสงเคราะห์ ศพ 3 รายติดต่อกัน ก็จะถูกตัดออกจากการเป็นสมาชิกสงเคราะห์ศพของหมู่บ้าน เป็นต้น หากเป็นการกระทำผิดตามกฎหมาย ก็จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการตามกฎหมาย เช่น การลักทรัพย์ การฆ่า การทะเลาะวิวาท ฯลฯ

ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

พื้นดิน ลักษณะของพื้นดิน และความเปลี่ยนแปลง

การใช้ประโยชน์และความเหมาะสมภายในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ มีลักษณะของ พื้นดินตามลักษณะกลุ่มดิน ดังนี้

กลุ่มดินนา ทุกหมู่บ้านจะมีพื้นที่ทำนาอยู่เพียงเล็กน้อยและปลูกพืชไร่สลับกับการทำนา เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ยาสูบ หอม กระเทียม

กลุ่มดินสวน ใช้ในการเพาะปลูกผลไม้ ทุกหมู่บ้านจะมีพื้นที่ดินสวน ตามที่ตนเอง ตั้งบ้านเรือนอยู่ และปลูกผลไม้หลายประเภท ประเภทที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ชมพู่มะเมี๊ยะ ลางสาด ปลูกมากที่บ้านป่าแดง หมู่ 2 และหมู่ 3 บ้านพันเชิง หมู่ 2 และหมู่ 3

กลุ่มดินตื้น เป็นกลุ่มดินที่มีหินโผล่ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ป่าพะะ" พบที่บ้านใหม่ หมู่ 1 ตำบลช่อแฮ

ความเสื่อมโทรมสาเหตุเพราะผลกระทบ

พื้นที่ดินสวนใหญ่ มีความเสื่อมโทรม เนื่องจากขาดการดูแลรักษา พื้นที่นา พื้นที่สวน

เกษตรกรบางรายทำนาตามวิธีโบราณไม่มีการบำรุงรักษาดิน ดินมีการเสื่อมโทรมเพราะใช้สารเคมีทำให้เกิดการตกค้าง ไม่ใส่ปุ๋ยตามหลักวิชาการ ส่วนมากมีพื้นที่สวนเพียงเล็กน้อยตามบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ปล่อยปะละเลยในการใส่ปุ๋ย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเสื่อมโทรมของดินทำให้พืชผลจากการทำสวน ให้ผลผลิตน้อย ส่วนในพื้นที่นาได้ข้าวไม่คุ้มกับการลงทุน

การครอบครองที่ดิน กรรมสิทธิ์ ส่วนมากเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ยกเว้นบ้านใหม่ข้อแสม หมู่ 1 เพราะที่ดินเป็นที่ธรณีสงฆ์ ของวัดพระธาตุข้อแสม

พื้นน้ำ

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ ภายในเทศบาลตำบลข้อแสม มีทั้งแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นแหล่งน้ำผิวดิน เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากเทศบาลตำบลข้อแสมมีภูเขาสูงทางด้านทิศตะวันออก จึงมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่เป็นแม่น้ำที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. น้ำแม่สาย - แม่ก้อน ต้นน้ำเกิดจากภูเขาข้างผาด้านไหลจากภูเขาผ่านเทศบาลตำบลข้อแสม ลงไปบ้านห้วยบ่อทอง บ้านเหล่า บ้านแม่สาย และไหลสู่มแม่น้ำยมที่บริเวณบ้านสบสาย อำเภอสูงเม่น

แหล่งน้ำใต้ดิน

เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านขุดเป็นบ่อน้ำ ซึ่งยังนิยมใช้อยู่ คือ บ่อบาดาล

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ได้มีการสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ได้แก่ ฝายท่าช้าง และฝายแม่ก้อน

น้ำประปา น้ำประปาข้อแสมที่ให้บริการเฉพาะในเขตเทศบาลตำบลข้อแสม มีผู้ใช้น้ำประปาจำนวน 1,866 ครัวเรือน นอกจากนี้ยังใช้น้ำบ่อจำนวน 278 บ่อ

การจัดการนาระบบเหมือง - ฝาย

เนื่องจากลำน้ำแม่สาย-แม่ก้อน ไหลผ่านหลายพื้นที่ในจังหวัดแพร่ จึงมีคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้น ประกอบไปด้วยหลายตำบล คือ ตำบลป่าแดง, ตำบลข้อแสม, ตำบลบ้านกวาง, ตำบลบ้านกาต, ตำบลนาจักร และตำบลเหมืองหม้อ โดยมีประธานกลุ่มคือ กำนันประเสริฐ

แก้วกุลชล, น.ส.เกษร ปลาลาศ เป็นเหรียญก, นางศิริวรรณ พงศาชลิต เป็นผู้ช่วยเหรียญก, มีตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเป็นกรรมการ

การบริหารจัดการ

1. สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จะมีการพัฒนาลำเหมืองทุกปี
2. มีการเก็บค่าบำรุงรักษาลำเหมืองคิดเป็นไร่ ไร่ละ 5 บาท จากผู้ใช้น้ำ
3. ฤดูแล้งน้ำขาดแคลนจะมีคณะกรรมการ จัดการแบ่งวัน เวลาการใช้น้ำ
4. ทุกปีจะมีประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อผู้รักษาเหมืองฝ่าย วัดอุประสงค์เพื่อต้องการให้สมาชิก มาร่วมกลุ่มกัน สร้างความสามัคคี และแลกเปลี่ยนอุปสรรคปัญหาในการใช้น้ำ

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีการใช้น้ำจากน้ำเหมืองจากฝ่ายแม่ก่อน ฝ่ายท่าช้าง และน้ำแม่สาย - แม่ก่อนเพื่อการเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกข้าว ถั่วลิสง ยาสูบ ถั่วเหลือง ฯลฯ ส่วนน้ำบ่อ น้ำประปา น้ำบาดาล ในการบริโภคและอุปโภค

ในอดีต น้ำแม่สาย - แม่ก่อน จะมีน้ำใช้ไหลตลอดปี เกษตรกรมีน้ำเพื่อการเพาะปลูก แต่ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายทำให้ปริมาณน้ำลดลง ในช่วงปลายเดือนมีนาคมและตลอดเดือนเมษายน น้ำจะแห้งขอด ทำให้มีน้ำไม่พอเพียงกับการเพาะปลูก ตลอดปีส่งผลกระทบต่อเกษตรกรปลูกพืชประสมภาวะขาดทุน และทุกปีชาวบ้านจะช่วยกันขุดลอกลำน้ำเหมืองแม่สาย - แม่ก่อน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

ป่าไม้และป่าชุมชน

ป่าไม้และป่าชุมชน มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่สาย - แม่ก่อน ที่เปรียบเสมือนเส้นชีวิตของชุมชน ป่าดังกล่าว ได้แก่ ป่าแม่ก่อน-แม่สาย โดยกรมป่าไม้ดูแลรักษาป่า

ป่าแม่ก่อน - แม่สาย อยู่ทางทิศตะวันออกของ หมู่ 6 บ้านโน และบ้านใหม่ หมู่ 1 ช่อแฮ มีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ ลักษณะของป่า เป็นป่าไม้รก ตามมติคณะรัฐมนตรีคือ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีสภาพเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญคือ แม่น้ำแม่ก่อน - แม่สาย

ลักษณะของทรัพยากรในป่า มีไม้ยืนต้น คือ ไม้สัก ไม้เต็งรัง ไม้ไผ่ มีสัตว์ป่า เช่น ไก่ กระรอก กระแต นก ชาวบ้านมักชอบออกไปล่าเพื่อเป็นอาหาร มีการจัดป่าโดยรัฐจัดเจ้าหน้าที่ป่าไม้ดูแลรักษาแลผืนป่าดังกล่าว มีพืชผักที่ชาวบ้านเก็บมารับประทานและขายได้แก่ ผักหวาน ผักกูด เห็ด หน่อไม้ฯลฯ

สภาพทางเศรษฐกิจ

ส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น การทำนา ทำสวน และทำไร่

สภาพปัญหาของชุมชน/สังคม

ปัญหาของเทศบาลตำบลช่อแฮ จากการที่ได้ประชาคมหมู่บ้านที่ผ่านมาพบว่า

- ปัญหาหลักคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านคุณภาพชีวิต
- ปัญหารอง คือ ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1) ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนว่างงานในช่วงรอการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร และช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาส่งเสริมโดยการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพเสริมต่างๆ ให้มากขึ้นครอบคลุมทุกชุมชน หมู่บ้าน โดยศึกษาตลาดรองรับสินค้าควบคู่ไปด้วย

นอกจากนั้นควรจัดหาเงินทุนหมุนเวียน หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กับเกษตรกร ซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพเสริมในด้านต่างๆ

2) ด้านสังคม/คุณภาพชีวิต

ปัญหาแพร่ระบาดของยาเสพติด (ยาบ้า) เป็นปัญหาที่ค่อนข้างจะรุนแรง แพร่ระบาดเข้าไปในทุกชุมชน/หมู่บ้าน นับเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่สมควรได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง การดำเนินการควรทำให้ครบวงจรคือ มีการป้องกันโดยการฝึกอบรมให้ความรู้มีจิตสำนึกร่วมกันต่อต้านยาเสพติด การปราบปราม เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการอย่างเฉียบขาด โดยเฉพาะผู้ค้าขาย การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ควรกระทำในลักษณะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการบำบัดภายในชุมชน ตำบลและหมู่บ้าน

ปัญหาโรคไข้เลือดออกระบาด เป็นอัตราการระบาดของโรคสูงสุดของจังหวัดแพร่ (ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2545) มีจำนวนถึง 164 ราย แต่ไม่มีผู้เสียชีวิต สาเหตุหนึ่งมาจากการทำท่อระบายน้ำภายในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮไม่ได้มาตรฐาน มีน้ำขังตามท่อระบายน้ำ กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของยุง

ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคฉี่หนู มีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นจึงควรเร่งให้ความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนได้รับทราบป้องกัน และตระหนักถึงความรุนแรงของโรคดังกล่าว เพื่อจะได้

ร่วมกันรณรงค์ป้องกันให้ลดน้อย และหมดสิ้นไปในที่สุด

ปัญหาโรคในช่องปากของประชาชนสถิติผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษารโรคในช่องปาก คือ (อุดฟัน ถอนฟัน ขุดหินปูน ฟันผุ เหงือกอักเสบ) ในปี 2543 จำนวน 1,038 คน นับเป็นปัญหาลำคัญที่สมควรได้รับการแก้ไข โดยจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนกลุ่มเสี่ยงและนักเรียนประถมศึกษา และควรจัดกิจกรรมเนื่องในวันทันตสาธารณสุขแห่งชาติ ในวันที่ 21 ตุลาคมของทุกปี

การส่งเสริมการบริโภคอาหารปรั่งสุก เนื่องจากประชาชนในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮชอบบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ จากการตรวจดูจภาวะ เพื่อค้นหาไขพยาธิใบไม้ในตับทำลายสุขภาพประชาชนนั้น จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนโดยให้ฝ่ายสุศึกษาและเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยชักชวนประชาสัมพันธ์และแนะนำให้ประชาชนบริโภคอาหารที่สุกแล้ว

การจัดเตรียมความพร้อมการพัฒนาการของเด็ก ในลักษณะการเลี้ยงดูเด็กในกลุ่มเด็ก 0 - 3 ปี ในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยให้ผู้ดูแลเด็กมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กผู้ปฏิบัติการ และจัดเตรียมความพร้อมแก่เด็กวัยปฐมวัย (อนุบาลศึกษา) แก่เด็กกลุ่มอายุ 4 - 6 ปี เน้นในลักษณะการเตรียมความพร้อมแก่เด็ก เพื่อเข้าสู่วการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับ ใช้ครูผู้สำเร็จการศึกษาเฉพาะด้าน (อนุบาลศึกษา/ปฐมวัย) เป็นบุคลากรหลัก การดำเนินการควรรับโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมการพัฒนารชุมชนและกรมศาสนาดำเนินการ ในระยะเริ่มแรกและจัดทำแผนจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ภาคบังคับระดับประถมศึกษา) ในโอกาสต่อไป ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

3) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเกษตร

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำให้มีความต้องการน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรเป็นจำนวนมากจึงควรเร่งปรับปรุงแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้สามารถรองรับปริมาณน้ำในฤดูฝนมากขึ้น โดยการขุดลอก นอกจากนี้การจัดหาแหล่งน้ำแหล่งใหม่ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การขุดสระในไร่ ในนา การขุดเจาะบ่อบาดาลสำหรับการเกษตร เป็นต้น

ปัญหาการคมนาคม สภาพถนนส่วนใหญ่จะเป็นถนนลูกรังและถนนราดยางที่เสื่อมสภาพ จึงควรเร่งดำเนินการซ่อมแซมและก่อสร้างถนน พร้อมวางระบายน้ำทุกแห่งที่มีการก่อสร้างถนน

นอกจากนี้พื้นที่ทำการเกษตรบางแห่งเส้นทางการคมนาคมเข้าไปไม่ถึง ทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเป็นไปด้วยความลำบาก จึงควรเร่งสำรวจดำเนินการก่อสร้างถนนลูกรังและพัฒนาเป็นถนนคอนกรีตในอนาคตต่อไป

ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาตัดไม้ทำลายป่าเป็นการขาดจิตสำนึกของคน และการขาดจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขาดการดูแลรักษา และขาดการจัดการที่ดี

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ

นอกจากเทศบาลตำบลช่อแฮจะมีสถานที่การท่องเที่ยวที่สำคัญคือ วัดพระธาตุช่อแฮ แล้ว ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถไปชมได้ในบริเวณใกล้เคียง คือ

1. วัดพระธาตุจอมแจ้ง อยู่ห่างจากวัดพระธาตุช่อแฮไปทางทิศใต้ ตามเส้นทางสายป่าแดง - บ้านกวาง ประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดแพร่คู่กับวัดพระธาตุช่อแฮ ตามประวัติกล่าวว่าพระมหาธรรมราชาลิไทบูรณะขึ้นใน พ.ศ.1900 เดิมเป็นวัดเก่าแก่และมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ยาวแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่

นอกจากจะไปนมัสการองค์พระธาตุแล้ว ยังมีสิ่งหนึ่งที่แปลกไปจากวัดอื่นๆ คือ มีดินแดนแห่งเปรตและนรก ที่ปั้นเรียงราย เช่น เปรตที่เกิดจากมนุษย์กระทำความบาปต่อกัน เปรตทะเลาะวิวาท เปรตทำแท้งฯ และดินแดนนรก เรียกว่า นรกภูมิ เป็นมหานรกใหญ่ 8 ขุม มีรูปปั้นประกอบ ทำให้เป็นภาพน่าสะพรึงกลัว เพื่อเป็นการเตือนสติประชาชนที่มาเที่ยว มีความรู้สึกเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดหรือทำบาป

ภาพที่ 1 - 2 วัดพระธาตุจอมแจ้ง

2. น้ำตกเชิงทอง อยู่ห่างจากวัดพระธาตุช่อแฮ ประมาณ 10 กิโลเมตร (อยู่ด้านหลัง วัดพระธาตุช่อแฮ) ไปตามถนนป่าแดง - น้ำกลาย เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติแม่ก้อน - แม่ลาย เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ที่มีน้ำไหลตลอดปี

3. เต่าปูลู เป็นเต่าขนาดเล็ก เมื่อโตเต็มที่จะมีขนาดยาว 20 เซนติเมตร น้ำหนัก ประมาณ 500 กรัม มีอยู่ที่บ้านนาตอง อยู่ห่างจากวัดพระธาตุช่อแฮประมาณ 23 กิโลเมตร อึ่งเทามีเล็บสามารถปีนป่ายต้นไม้ได้

ภาพที่ 3 เต่าปูลู

4. วัดพระธาตุคดยอเล็ง อยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุช่อแฮ และห่างจากวัดพระธาตุช่อแฮประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่บนยอดคดยอที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของจังหวัดแพร่ได้ทั้งหมด

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮมีประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายกับหมู่บ้านอื่นๆในจังหวัดแพร่ แต่มีประเพณีหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองเป็นหนึ่งเดียวในจังหวัดแพร่ คือ

ประเพณี "ตานสลากข้าวหม้อ" ซึ่งเหมือนกับตานก๋วยสลาก จะแตกต่างกันตรงที่ใช้ "หม้อดิน" บรรจุเครื่องไทยทาน แต่หมู่บ้านอื่นๆ จะใช้ "ก๋วย" หรือถังน้ำ บรรจุเครื่องไทยทาน และพระภิกษุที่มาร่วมงานจะมากันเองไม่มีการนิมนต์ ไม่มีเส้นสลาก เมื่อจะถวายให้พระภิกษุ

ก็จะนับจำนวนหม้อดินบรรจุเครื่องไทยทาน และแบ่งถวายให้กับพระภิกษุที่มาร่วมงาน จนเป็นที่ทราบทั่วไปว่า จะทำบุญตานสลากข้าวหม้อต้องไปร่วมงานประเพณีที่วัดพระธาตุซ่อแฮ

ภาพที่ 4 - 5 ประเพณี"ตานสลากข้าวหม้อ"

ด้านการเกษตร

เนื่องจากสภาพภูมิอากาศของเขตชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮจะมีอากาศเย็น มีน้ำไหลผ่าน ประกอบกับสภาพของดินเป็นดินร่วนและดินดำ จึงมีคุณสมบัติปลูกชมพู่มะเหมี่ยวได้ดีกว่าตำบลอื่นๆ ในจังหวัดแพร่ คือ มีคุณภาพที่ดีกว่าปลูกในพื้นที่อื่นๆ เช่น ผลใหญ่ มีรสหวานตามธรรมชาติโดยไม่ใส่ปุ๋ย

ชมพู่มะเหมี่ยวจึงปลูกได้ดีในสภาพภูมิอากาศและพื้นดินของเทศบาลตำบลช่อแฮ และวางขายตลอดเส้นทางถนนช่อแฮ ตั้งแต่ในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮถึงวัดพระธาตุช่อแฮ จนขึ้นชื่อว่าถ้าจะซื้อชมพู่มะเหมี่ยวต้องไปซื้อที่หมู่บ้านเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ จนกลายเป็นคำขวัญของเทศบาลตำบลช่อแฮว่า

"พระธาตุช่อแฮศักดิ์สิทธิ์
ลือชื่อชมพู่มะเหมี่ยว
ลางสาทรหวานล้ำ

แหล่งผลิตผ้าด้นมือ
แห่งเดียวเมืองสามฝาด
น้ำใจคนแสนดี"

อาชีพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

- การทำผ้าด้นมือ โดยตัดเศษผ้าเป็นชิ้นเล็กๆ ตามลายที่ต้องการและเย็บด้วยมือต่อเศษผ้าที่ตัดเป็นลวดลาย เป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอน ฯลฯ สามารถส่งขายในตลาดต่างประเทศได้

- การทำสวนเมี่ยง

"เมี่ยง" คือ ใบชาชนิดหนึ่ง ปลูกกันมากที่ตำบลป่าแดง และตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ โดยเฉพาะในหมู่บ้านแม่ลัว บ้านนาตองจำตอง บ้านน้ำกลาย บ้านนาเหล็ก บ้านนาตอง เป็นต้น "เมี่ยง" ทำมาจากใบเมี่ยงที่เก็บมาจากต้นเมี่ยงนั่นเอง ปลูกโดยใช้เมล็ดเพาะและนำต้นกล้าไปปลูกประมาณ 3-4 ปี ก็สามารถเก็บใบเมี่ยงไปทำ "เมี่ยง" ได้ ต้นเมี่ยงจะชอบพื้นที่มีอากาศหนาวเย็น ต้นเมี่ยงจึงจะเจริญงอกงาม

เนื่องจากการปลูกต้นเมี่ยงมีข้อจำกัดที่สภาพอากาศต้องเย็นเป็นพิเศษ ด้วยเหตุจำกัดนี้เองทำให้ต้นเมี่ยงในจังหวัดแพร่ไม่สามารถขยายพันธุ์ปลูกเต็มพื้นที่ในอำเภออื่นได้ดีทุกอำเภอ ต้นเมี่ยงจะให้ผลผลิตสูงเมื่ออายุประมาณ 6-8 ปี กรรมวิธีในการทำ "เมี่ยง" จะเลือกเก็บใบเมี่ยงที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป แล้วมัดเป็นกำนำไปนึ่งในไอน้ำประมาณ 2 ชั่วโมง เสร็จแล้วนำไปหมักในไหหมักขนาดใหญ่ วางมัดเมี่ยงให้เป็นระเบียบเรียงกันเป็นชั้นๆ ใส่น้ำให้ท่วมใบเมี่ยงแล้ว

เหยียบเมียงให้อัดแน่น ใช้พลาดตักคลุมทับใบเมียง ใช้ก้อนหินขนาดใหญ่ทับไว้ หมักใบเมียงประมาณ 3 เดือน แล้วจึงนำมาบรรจุในเชิง ทางภาคเหนือเรียกว่า ก๋วย และจะมีพ่อค้ามาซื้อเมียงถึงบ้าน

ปัจจุบัน"เมียง"ยังเป็นของรับแขกของชาวจังหวัดแพร่ในงานบุญต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานแต่งงาน งานประเพณี และงานศพ จะมีเมียงทำเป็นคำเล็ก ๆ ใส่ตลับไว้ และนำมาเลี้ยงแขกเสมือนเป็นของอมหรือเคี้ยวยามว่าง เมียงที่ทำจะแบ่งเป็น 2 รส คือ "เมียงหวาน" และ "เมียงเปรี้ยว" ให้เลือกอม ส่วนบ้านแต่ละหลังนั้น มีบางบ้านที่ยังนิยมใช้เมียงเลี้ยงรับรองแขกที่มาเยี่ยม โดยเฉพาะในชนบท และตำบลช่อแฮ ตำบลป่าแดง ยังเป็นแหล่งจำหน่ายเมียงที่ขึ้นชื่อของจังหวัดแพร่อีกด้วย

จากการศึกษาสภาพชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ สภาพการท่องเที่ยวที่คณะวิจัยและผู้ร่วมดำเนินการ จำนวน 60 คน ช่วยกันสำรวจ ค้นหานั้น คณะวิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนว่าสามารถจะช่วยกันจัดการพัฒนาวัดพระธาตุช่อแฮให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีมีความเสียสละ พร้อมทั้งจะขับเคลื่อนไปสู่แนวทางที่ต้องการ

กิจกรรมที่ 2 จัดเวทีวิเคราะห์และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ร่วมกันวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรคของชุมชนและการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยพบว่า จุดแข็งของวัดพระธาตุช่อแฮ คือ เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนทั่วไป เป็นที่ประดิษฐานองค์พระธาตุช่อแฮ หลวงพ่อทันใจ บริเวณลานพระธาตุกว้างขวาง สะอาด ได้รับการเอาใจใส่ดูแลดี อากาศร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากแหล่งอบายมุข เป็นแหล่งศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุ สามเณรและบุคคลทั่วไป มีเจ้าอาวาสเป็นนักพัฒนา มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีจุดบริการ เครื่องสักระให้แก่นักท่องเที่ยวบูชาอย่างสะดวกสบาย มีการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว มีสถานที่จอดรถกว้างขวางเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ในชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองเป็นแห่งแรกในจังหวัดแพร่คือ ประเพณีตานสลากข้าวหม้อ ด้านอาชีพเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ อาชีพการทำเมียง อาชีพการทำผ้าต้นมือ

ส่วนจุดอ่อนของวัดพระธาตุช่อแฮ ที่ควรช่วยกันพัฒนาคือ มีสถานที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ ไม่มีพาหนะนำขยะไปทิ้ง ขาดพนักงานดูแลรักษาความสะอาดบริเวณห้องน้ำห้องสุขา

อย่างใกล้ชิด ขาดข้อมูลด้านสารสนเทศ เช่น ป้ายชี้บอกสถานที่ต่างๆ ประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ ป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ ป้ายบอกระยะทางมาวัดพระธาตุช่อแฮตามถนนและทางแยกต่างๆ การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ-โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์มีน้อย ไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลเรื่องการจราจร (จราจร) "ศาลาชุมชนลัวะอ้ายก้อม" ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ไม่มีป้ายบอกชื่อบันไดต่างๆ และศาลา ไม่มีสถานที่พักผ่อนนักท่องเที่ยว พระภิกษุ อาคันตุกะหลังคา อุโบสถรั้ว ชุ่ม 4 ชุ่มรอบพระธาตุช่อแฮทรุดโทรม

บริเวณลานร้านค้า สภาพปัจจุบัน มีร้านค้า 13 ร้าน แบ่งเป็น ศูนย์เศรษฐกิจชุมชนของจังหวัด ชุมชมร้านค้าวัดพระธาตุช่อแฮ ร้านค้าชุมชนของเทศบาลตำบลช่อแฮ ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย มีสินค้าประเภทผ้า เครื่องไม้, ของฝากของที่ระลึก, ผลผลิตแปรรูปทางการเกษตร, ร้านอาหาร, จำนวนผู้ประกอบการ 20 ราย ดำเนินการในรูปกลุ่ม 1 รายได้แก่ศูนย์เศรษฐกิจชุมชนจังหวัดแพร่ มีแผงลอยขายพืชผักผลไม้และอาหารของท้องถิ่น

จุดแข็งของลานร้านค้า มีอาคารร้านค้าที่ถาวร, แม่ค้าทุกร้านช่วยกันรักษาความสะอาดหน้าร้านของตนเอง, เป็นศูนย์รวมสินค้าของชุมชนในจังหวัด ผู้ประกอบการมีรายได้ประมาณ 3,000 - 5,000 บาท ต่อเดือน

จุดอ่อน รายได้ไม่สม่ำเสมอเนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่ค่อยซื้อ, ไม่มีที่นั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยว, ผู้ค้าขายของตัดราคาตัวเอง, มีแผงลอย และแม่ค้าขายจรมาวางขายสินค้าตัดราคา, แม่ค้าแผงลอยและแม่ค้าขายจรมิช่วยกันรักษาความสะอาดของบริเวณ, ไม่มีมาตรการจัดเก็บค่าที่จากแม่ค้าขายจรมิ, ถนนเข้าสู่ลานวัดพระธาตุช่อแฮ ไม่มีไฟฟ้าสว่างเพียงพอ, ถึงขยะมีไม่เพียงพอรองรับขยะ, ไม่มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ, ไม่มีป้ายบอกทาง, ไม่มีสวนหย่อมที่สวยงามดึงดูดนักท่องเที่ยวมานั่งพัก, การจัดร้านไม่เป็นระเบียบ วางสินค้าออกมาทางเดินของนักท่องเที่ยว

สวนรุกขชาติช่อแฮ เป็นสวนรวมต้นไม้านาพันธุ์, มีรั้ว มีศาลาไทย, มีพืชสมุนไพรเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ขององค์กรต่างๆ

จุดอ่อน ทั้งรั้ว สถานที่ทรุดโทรมในภาพรวมทั้งหมด เช่น ถนนถูกน้ำกัดเซาะ สวนหย่อมขาดการเอาใจใส่ดูแล

กิจกรรมที่ 3 จัดเวทีเพื่อหากระบวนการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ และจากกลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮ กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮ กลุ่มลานร้านค้า นำข้อสรุปเสนอเพื่อวางแผนปฏิบัติการ

ผลจากการวิจัย พบว่า กลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮ ได้ตั้งชมรมขึ้นชื่อ "วัดพระธาตุช่อแฮ" มีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์วัดพระธาตุช่อแฮให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป เพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จักสถานที่บริเวณของวัดพระธาตุช่อแฮ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาดูแลวัดพระธาตุช่อแฮ, เป็นศูนย์ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความภูมิใจในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง มีการจัดวางบุคลากรให้เหมาะสมกับการบริการนักท่องเที่ยว, พัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาด้าน ศิลปะ สถาปัตยกรรมต่างๆ

ภาพที่ 6 กลุ่มวัดพระธาตุช่อแฮแสดงความคิดเห็น

กิจกรรมที่จะร่วมกันพัฒนา ได้แก่

1. จัดทำป้ายบอกสถานที่ต่างๆ บริเวณวัด
2. จัดทำแผนผังแสดงที่ตั้งสถานที่สำคัญตามจุดต่างๆ 4 จุด
3. จัดทำป้ายชื่อหุ้มประตู 3 หุ้ม ป้ายชื่อศาลาโถง 3 จุด, ป้ายชื่อกุฏิ
4. จัดทำแผ่นพับประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ
5. พัฒนาวัดพระธาตุช่อแฮตามวันสำคัญต่างๆ
6. จัดทำสวนหย่อมรอบบริเวณวัด
7. จัดทำป้ายนิทรรศการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่

กลุ่มสวนรุกขชาติฯ ร่วมกันได้ตั้งชื่อชมรมว่า "ชมรมอนุรักษ์และพัฒนาสวนรุกขชาติ วัดพระธาตุช่อแฮ" วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชมรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ก่อนหน้านั้นนักท่องเที่ยวรู้จักสวนรุกขชาติเพราะมีสัตว์ เดียวนี้ไม่มีสัตว์ ทุกคนต้องพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่ออกกำลังกาย เพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับพระสงฆ์หรือประชาชนทั่วไปในอนาคต

ภาพที่ 7 - 8 กลุ่มสวนรุกขชาติช่อแฮแสดงความคิดเห็น